

Katariina Kallio

Mediamyrskyn silmässä

**Varhaisen mediakasvatustoiminnan
mahdollisuudet, haasteet ja kehittämistarpeet**

Opinnäytetyö

Syksy 2010

Sosiaalialan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Koulutusohjelma: Sosiaali-alan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Kallio, Katariina

Työn nimi: Mediamyrskyn silmässä - Varhaisen mediakasvatustoiminnan mahdollisuudet, haasteet ja kehittämistarpeet

Ohjaaja: Aalto, Anu

Vuosi: 2010

Sivumäärä: 58

Liitteiden lukumäärä: 6

Opinnäytetyössä tutkitaan varhaisen mediakasvatuksen tavoitteelliseen toteuttamiseen liittyviä mahdollisuuksia, haasteita ja kehittämistarpeita. Tutkimus perustuu keväällä 2010 järjestettyyn varhaisen mediakasvatuksen projektiin. Tutkimuspäätelmistä johdetaan kehittämissuhteita, joilla ammattilaisten mediakasvatustaitojen valmiuksien kasvua voitaisiin tukea ja sen myötä parantaa lasten tasapuolisia mahdollisuuksia saada mediakasvatusta.

Laadullisen toimintatutkimuksen empiirinen aineisto koostuu tutkimuspäiväkirjasta, osallistuvasta havainnoinnista ja sitä tukevasta materiaalista, vanhemmille osoitetusta kyselystä sekä esiopetusryhmän opettajan tiedonannosta. SWOT-analyysin kautta todetaan, että toiminnalla on mahdollista tukea erilaisia lapsen psyykkiseen, fyysiseen, emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyviä osa-alueita. Haasteina nähdään tiettyjen opetusmateriaalien heikko saatavuus ja teemallisten toimintasuunnitelma-esimerkkien puute. Ohjaajan kannalta haasteena on myös varhaisen mediakasvatuksen tieto- ja taitoperustan omaksuminen, jos aihe ei ole tuttu koulutuksen kautta. Toiminnan järjestämisen kannalta haasteena voi olla lapsiryhmän suuri koko suhteessa ohjaajaan, joka vaikuttaa merkittävästi tavoitteiden asettamiseen ja saavuttamiseen.

Yleisinä kehittämistarpeina ehdotetaan, että konkreettisten opetusmateriaalien kehittämistä jatketaan ja varhaiskasvatukseen suuntautuvien opiskelijoiden koulutukseen sisällytetään kiinteästi mediakasvatustarpeita. Niin ikään kuntien tulisi tunnustaa mediakasvatuksen merkitys osana laadukasta varhaiskasvatusta, panostaa työntekijöiden mediakasvatuskoulutukseen ja huolehtia toiminnan viemisestä yksikkökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Avainsanat: mediakasvatus, varhaiskasvatus, opetusmateriaali, kasvattaja, koulu-tus.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work
Degree programme: Degree Programme in Social Work
Specialisation: Bachelor of Social Work

Author/s: Kallio, Katariina

Title of thesis: Opportunities, Challenges and Development Necessities of Early Childhood Media Education

Supervisor(s): Aalto, Anu

Year: 2010

Number of pages: 58

Number of appendices: 6

The aim of this thesis is to describe opportunities, challenges and development necessities of early childhood media education. Research materials were gathered from a project which was organised in a preschool during the spring of 2010. The study is carried out by a qualitative activity analysis method. The SWOT-analysis is based on a research diary, participative observation method and materials which supported the observation. In addition, a questionnaire addressed for the parents and feedback provided by the preschool teacher is used.

The results show that media education holds many opportunities to support children's physical, mental, emotional and social development. It also shows that it can be challenging to search and create concrete teaching material and thematic activity schemes. It can also be challenging to adopt knowledge concerning media culture and media education, if they have not been introduced in ones premier professional education. It is also desirable that teaching groups would not be overpopulated in relation to the amount of instructors. The writer suggests development of concrete teaching materials and education. Media education should also be implemented in all early childhood education units.

Keywords: Media Education, Early Childhood Education, Teaching Material, Educator, Education.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	9
2 TUTKIMUKSEN TAUSTOJA.....	11
2.1 Opinnäytetyön ideointiprosessi.....	11
2.2 Tutkimusmuoto ja -kysymykset.....	12
2.3 Opinnäytetyö laadullisen tutkimuksen näkökulmasta.....	13
2.3.1 Toimintatutkimus ja osallistuva havainnointi.....	14
2.3.2 SWOT-analyysin soveltaminen tutkimuskysymyksiin.....	15
2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	16
3 LAPSI JA MEDIA.....	18
3.1 Mediakulttuuri.....	19
3.2 Lapsi mediaympäristössä.....	20
3.2.1 Median vaikutuksia lapsen kehitykseen.....	21
3.2.2 Lapsen kehitystä suojaavia tukitoimia mediakasvatuksessa.....	23
4 VARHAINEN MEDIKASVATUS.....	26
4.1 Toteuttamisen lähtökohtia.....	26
4.2 Mediataitoja harjoittavat osa-alueet.....	27
4.3 Mediakasvattaja.....	29
4.4 Varhaiskasvatuksen mediakasvatusta ohjaavia asiakirjoja.....	30
4.5 Varhaisen mediakasvatuksen arvot ja päämäärät.....	31
4.6 Mediakasvatusympäristö, välineistö ja materiaali.....	32
5 OPPIMATERIAALI- JA KOULUTUSTUTKIMUKSET.....	34
5.1 Mediamuffinssi -materiaalien käyttöönottotutkimuksia.....	35
5.2 Mediakasvatuksen kansallinen kehittäminen.....	37
6 VARHAISEN MEDIKASVATUKSEN TEEMAJAKSO.....	39
6.1 Lähtökohdat.....	39
6.2 Kysely vanhemmille.....	40
6.3 Toimintasuunnitelman valmistelu.....	41
6.4 Teemajakson toimintatuokioiden tavoitteet.....	43

6.5 Teemajakson toteutuksen arviointia.....	44
6.5.1 Osallistumisen ja tekemisen iloa	45
6.5.2 Yhteenveto.....	46
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
7.1 Toiminnalla saavutetut hyödyt ja mahdollisuudet.....	48
7.2 Varhaisen mediakasvatustoiminnan toteuttamishaasteet	49
7.3 Mediakasvatuksen toteuttamiseen liittyvät kehittämistarpeet.....	50
7.3.1 Oppimateriaalit.....	51
7.3.2 Koulutus	51
7.3.3 Mediakasvatuksen vakiinnuttaminen yksikkö- ja kuntatasolla.....	52
8 POHDINTA	53
LÄHTEET	55
LIITTEET.....	59

Käytetyt termit

Kasvatuskumppanuus

Varhaiskasvatustyöntekijöiden ja vanhempien välistä tasavertaista, tietoista ja sitoutunutta kasvatusyhteistyötä, jossa luodaan puitteet lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Media

Medialla voidaan tarkoittaa sekä joukkoviestimiä (mediavälineet) että joukkoviestintää (mediasisällöt). Mediavälineitä ovat esimerkiksi televisio, radio, tietokone, sanoma- ja aikakauslehdet sekä muut julkaisukanavat, jotka ovat kytköksissä medialähteisiin. Mediasisältöjä ovat kaikki mediavälineiden kautta välitetyt tuotokset, esimerkiksi kuvat, tv-ohjelmat, tekstit ja mainokset. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 9.)

Mediakasvattaja

Tutustuu median ilmiöihin, suunnittelee ja toteuttaa mediakasvatusta sekä on tietoinen turvallisesta mediankäytöstä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 9.)

Mediakasvatus

Mediakasvatus on oppimista ja kasvua median parissa. Mediakasvatuksella pyritään vaikuttamaan yksilön median käyttöön ja harjoitellaan mediataitoja. (Kuutti & Puro 2006, 131.)

Mediakulttuuri

Medioiden kyllästämä eli medioitunut kulttuuri, jossa mediaesitykset ja kommunikaatio median välityksellä ovat keskeisessä osassa. (Kuutti & Puro 2006, 132–133.)

Medialukutaito

Kyky analysoida kriittisesti, tulkita, luoda, ilmaista, osallistua, kyseenalaistaa ja käyttää mediaa valikoiden omiin ja yhteisiin tarpeisiin. (Kuutti & Puro 2006, 134.)

Mediamaailma	Viestinnällinen kokonaisu ympäristö, joka sisältää kuvallisen, äänellisen ja vuorovaikutteisen ulottuvuuden. Mediamaailma -käsite sisältää esimerkiksi mainokset, televisio-ohjelmat, painetut teokset ja erilaiset sähköisten viestimien avulla toteutetut vuorovaikutustapahtumat. (Inkinen 2005, 12.)
Mediataidot	Kyky hankkia tietoa medially ja mediasta; lukea erilaisia mediatekstejä, eritellä ja tulkita erilaisia mediasisältöjä, hallita medialaitteita, viestiä ja ilmaista itseään eri mediavälinein, valita itselleen sopivia medioita ja sisältöjä, arvioida ja analysoida vastaanottamaansa tietoa ja viihdettä, sekä olla vuorovaikutuksessa median avulla ja toimia aktiivisesti omassa yhteisössä. (Kuutti & Puro 2006, 138; Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 9.)
Mediataju	Mediataju tarkoittaa ymmärrystä mediakulttuurista ja kykyä itsenäiseen pohdintaan, sekä taitoa arvioida mikä on luotettavaa tietoa.
Medioituminen	Mediateknologian voimakas yleistyminen ja kokemusten muuttuminen pääosin mediavälitteiseksi. Medioitumisen seurauksena tieto, ymmärrys ja arkitotuus ympäröivästä todellisuudesta eivät rakennu enää niinkään välittömän kokemuksen perusteella, kuin median välityksellä. (Kuutti & Puro 2006, 138.)
Tietoyhteiskunta	Tietoyhteiskunnalle on tyypillistä voimakas tietoon ja tiedonvälitykseen liittyvä viestintäteknologia, informaation tuottaminen, käsitteleminen ja välittäminen sekä erilaisten informaatioammattien määrällinen kasvu. (Kuutti & Puro 2006, 231.) Vrt. Mediamaailma.

Varhainen mediakasvatus

Alle 8-vuotiaiden lasten tavoitteellista mediakasvatusta, jota toteutetaan pääsääntöisesti päivähoitossa, esikoulussa ja kodeissa.

Varhaiskasvatus

Pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 10.)

Viestimet

Viestinnässä tai joukkoviestinnässä käytettävät tekniset laitteet tai julkaisukanavat, ts. mediavälineet. (Kuutti & Puro 2006, 68.)

1 JOHDANTO

Kuvittele että olet pieni lapsi. Seisot ulkona kun taivaalta alkaa tippua vesipisaroi-
ta. Aluksi tuntuu hauskalta, kun pisarat osuvat otsalle ja yrität pyydystä niitä
kämmeneesi. Sinulla ei ole sadevaatteita ja mietit voisiko piskottelun saada halu-
tessaan loppumaan. Toisaalta, - vesilätäköissä hyppiminen olisi hauskaa. Äiti on
muualla omissa puuhissaan, luottaen siihen, että pärjät tovin yksinkin omalla pie-
nellä pihamaalla. Äkkiä sade kuitenkin yltyy, eikä se tunnu enää mukavalta. Vettä
tulee taivaan täydeltä, taivas jyrisee ja alkaa salamoida. Sinua pelottaa. Mitä teet?

Media on läsnä lapsen elämässä aivan kuten nuo vesipisararat. Viimeisten parin
vuosikymmenen ajan mediasade on kuitenkin kiihtynyt nopealla tahdilla. Me aikuis-
set olemme kasvaneet nykyiseen tilanteeseen verrattuna melko turvallisissa me-
diaympäristöissä, joissa on toki ollut omat haasteensa. Nykyään lapset syntyvät
keskelle mediavirikkeitä pursuavaa maailmaa, - siihen maailmaan, jonka muodos-
tumiseen olemme omilla valinnoillamme voineet vaikuttaa.

Aikuisilla on mahdollisuus itse kehittää omaa kriittistä medianlukutaitoaan tiedos-
tamalla mediakäyttöön liittyvät tottumuksensa sekä kiinnittämällä huomiota median
vaikutuksiin ja mahdollisuuksiin elämässään. Kriittinen medialukutaito ei ole syn-
tymälahja, vaan lasta on ohjattava ja tuettava sen kehittämisessä jo varhain. Kas-
vattaja tarvitsee tähän työhön tietoja, taitoja, välineitä sekä tärkeimpänä kaikista –
ymmärrystä siitä, miksi mediakasvatustoiminta on lapsen kokonaisvaltaisen hyvin-
voinnin ja kehityksen kannalta tärkeää.

Opinnäytetyössäni selvitetään varhaisen mediakasvatuksen tavoitteelliseen toteut-
tamiseen liittyviä haasteita ja kehitystarpeita kasvattajan näkökulmasta. Tutkimuk-
sen alussa kuvailen aihealueen taustalla vaikuttaneen ideointiprosessin kulkua
sekä työn motiiveja. Varhaisen mediakasvatuksen peruslähtökohtien osalta kerron
lapsen asemasta mediakulttuurin jäsenenä sekä sen vaikutuksista lapsen koko-

naisvaltaiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Tässä yhteydessä esittelen myös lapsen kehitystä suojaavia tukitoimia mediakasvatuksen näkökulmasta.

Varhaiskasvatuksen mediakasvatustoiminta sisältää monenlaisia tavoitteellisen toteuttamisen kannalta olennaisia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi mediakasvattajan tieto- ja taitoperustat, mediakasvatusta ohjaavat asiakirjat, arvot ja päämäärät sekä mediakasvatusympäristöön liittyvät elementit. Opinnäytetyöni varsinaisen teoreettisen osuuden päättää selvitys erilaisista oppimateriaali- ja koulutustutkimuksista, joihin myös vertaan johtopäätöksissä esitettyjä kehittämissuhteita.

Opinnäytetyön tulokset perustuvat aineistoon, jota hankin keväällä 2010 toteuttamassani varhaisen mediakasvatuksen projektissa. Teemajakson osalta tavoitteenani oli saada omakohtaista kokemusta ja näkemystä varhaisen mediakasvatuksen mahdollisuuksista, haasteista ja kehitystarpeista. Kerron kyseisessä osiossa suunnitteluun vaikuttaneista lähtökohdista ja tavoitteista sekä teemajakson toteuttamisen eri vaiheista. Tutkimustulosten avulla pyrin selvittämään keinoja, joilla ammattilaisten mediakasvatuksellisten valmiuksien kasvua voitaisiin tukea ja sen myötä parantaa lasten tasapuolisia mahdollisuuksia saada mediakasvatusta.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTOJA

2.1 Opinnäytetyön ideointiprosessi

Pohdin pitkään opinnäytetyöni aihealuetta. Koin tärkeänä, että aihe olisi ajankohdainen, innostava, hyödyllinen ja näkökulmiltaan monipuolinen, sekä sellainen, jonka työstö aidosti kehittäisi sosionomin (AMK) ammatillisia valmiuksiani. Aiheen tuli liittyä varhaiskasvatukseen osana lastentarhanopettajan pätevyyteen tarvittavia vasu-pisteitä, jonka lisäksi halusin jollain tavalla hyödyntää työssäni myös aiempaa visuaalisen viestinnän ja graafisen median koulutustani sekä pitkää työkokemustani kasvatusalalla. Opintojen aikana kiinnostuin median vaikutuksista lapsen elämään ja huomasin, että varhaisen mediakasvatuksen idea oli ollut koko ajan edessäni, ainoastaan liian lähellä nähdäkseni sitä.

Syksyn mittaan keskustelin useiden ammattikasvattajien kanssa siitä, millaisena he kokivat mediakasvatuksen roolin varhaiskasvatuksessa; sen merkityksestä ja toteuttamismahdollisuuksista. Tulin siihen käsitykseen, että mediakasvatus koettiin usein hieman epämääräisenä ja jäsentymättömänä aihiona, jonka sisällöstä ei ollut täyttä varmuutta. Myös epävarmuus omasta tietoteknisestä osaamisesta ja arkuus sisällyttää mediakasvatusta varhaiskasvatukseen nousi usein pohdinnoissa esille. Vaikka mediakasvatuksellisia piirteitä olikin toiminnoissa nähtävillä, toteuttaminen ei välttämättä ollut tietoista, suunniteltua tai tavoitteellista.

Ideoinnin edetessä halu saada mediakasvatustoiminnasta omakohtaista kokemusta ja näkemystä vahvistui. Punnitessani eri mahdollisuuksia päätin asettua itse mediakasvattajan rooliin, ja kokea näin käytännön tasolla mediakasvatuksen järjestämisessä ilmenevät haasteet. Keväällä 2010 suunnittelin yhteensä kahden viikon mittaisen varhaisen mediakasvatuksen teemajakson, jonka toteutin Yhteisölliset ja luovat sosiaalityön menetelmät -kurssiin sisältyneen harjoittelun yhteydessä. Ilmajoen Ahonkylän koulun esikoulunopettaja Hanna Kallio (KM) innostui

suunnitelmasta siitä keskustellessamme ja sovimme, että projekti toteutetaan esi-koulussa kevään aikana. Hain Ilmajoen kunnan sivistyslautakunnalta tutkimuslu-paa toiminnan aloittamista varten, joka myönnettiin 9.3.2010 (LIITE 1).

2.2 Tutkimusmuoto ja -kysymykset

Opinnäytetyö on muodoltaan kvalitatiivinen eli laadullinen toimintatutkimus, jonka johtopäätökset perustuvat aineiston käsittelyssä sovellettuun SWOT- analyysiin. Empiirisen aineiston keruumenetelminä on käytetty tutkimuspäiväkirjaa, osallistu-vaa havainnointia, valokuva- ja videomateriaalia, vanhemmille suunnattua lasten ja median suhdetta kartoittavaa kyselyä sekä esiopetusryhmän opettajalta saatua kirjallista palautetta teemajaksosta. Aineiston analyysivaiheessa tutkimuskysy-myksiksi muodostuivat:

1. Millaisia ovat toiminnalla saavutetut hyödyt ja mahdollisuudet?
2. Millaisia ovat varhaisen mediakasvatuksen toteuttamishaasteet?
3. Millaisia ovat mediakasvatuksen toteuttamiseen liittyvät kehittämistar-peet?

Tutkimuksen tarpeellisuus on teorialähtöisesti perusteltavissa esimerkiksi Jyväsky-län yliopiston julkaiseman mediakasvatuksen tilan ja Mediamuffinssi - oppimateriaalien käyttöönoton arviointitutkimuksen (Suoninen 2008) ”Tutkimustar-peet jatkossa” -loppupäätelmän kautta. Sen mukaan laadullisella tutkimusotteella voitaisiin saada tietoa siitä, millaisia varhaiskasvatuksen mediakasvatustilanteet ovat ja miten mediakasvatusmateriaaleilla voitaisiin tukea kasvattajien toimintaa (Suoninen 2008, 62). Materiaalien kehittämisen kannalta olisi Suonisen (2008,63) mielestä tärkeää tuottaa aineistoa muun muassa siitä, miten mediakasvatus käy-tännössä tapahtuu ja millaisille mediakasvatusmateriaaleille olisi eniten tarvetta ja käyttöä.

2.3 Opinnäytetyö laadullisen tutkimuksen näkökulmasta

Tuomen (2007, 96) mukaan laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat kokonaisvaltainen tiedonhankinta ja aineistolähtöisen analyysin suosiminen. Niin ikään tiedonantajat tai tietolähteet valitaan tarkoituksenmukaisesti suhteellisen pienestä joukosta. Tutkimustulokset ovat ainutlaatuisia, eli ne eivät sellaisenaan ole yleistettävissä. (Tuomi 2007, 97.) Opinnäytetyössäni on näin ollen selkeästi nähtävissä laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet.

Kiviniemen (2010, 70) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tekijän tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Tämä pätee myös opinnäytetyöhöni, sillä varhaisen mediakasvatuksen teemajakson pohjalta aihetta olisi voinut ryhtyä tutkimaan monestakin eri näkökulmasta. Päätökset tutkimustehtävästä ja aineistonkeruusta muodostuivat vähitellen opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa, jonka Kiviniemi (2010, 70) toteaa olevan tyypillistä laadulliselle tutkimukselle.

Lopullisten tutkimuskysymysten idea on jälkeinpäin tarkastellessa ollut olemassa jo prosessin alkuvaiheen suunnitelmassa, ei kuitenkaan vielä täsmentyneenä. Kiviniemi (2010, 71) kertoo, että tämä on tavallista laadullisessa tutkimuksessa: tutkimusongelma täsmentyy vaiheittain ja johtoajatukset voivat muuttua ja vaihtua kokonaan tutkimusprosessiin liittyvien käytännön kokemusten kautta. Näkökulma ja tutkimuskysymykset hahmottuivat lopulliseen muotoonsa aineiston sisällöllisen tarkastelun tuloksena, pohtiessani millä tavoin kasvattajat voisivat päästä mediakasvatukseen liittyvistä ennakkokäsityksistä. Niin ikään halusin selvityksessäni ottaa kantaa myös siihen, millaiset oppimateriaalit oman kokemukseni mukaan tukisivat mahdollisimman mutkattomasti konkreettisen toiminnan järjestämistä.

Tutkimusongelmien rajauksen myötä aloin etsiä näkökulmaan kytkeytyvää oleellista teoreettista pohjaa mediakasvatusta käsittelevästä kirjallisesta aineistosta. Teoreettisen ja kokemuksellisen empiirisen aineiston vuoropuhelu on kuitenkin ollut keskeisessä roolissa koko työprosessin ajan. Kiviniemen (2010, 75) mukaan tämä laadulliselle tutkimukselle luonteva teoria-empiriasuhteen vuorovaikutteisuus

auttaa osaltaan jäsentämään teoreettisen ajatusrakennelman tarkoituksenmukaisuutta tutkimuskohteen tarkastelussa.

Kiviniemi (2010, 73) nostaa esille opinnäytetyöni kannalta oleellisen seikan: Laadullinen aineisto ei sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan todellisuus välittyy tutkijan tulkinnallisen perspektiivin kautta. Tutkimustehtävän rajaus on näin eräänlainen kannanotto ydinsanomasta, jonka tutkija haluaa tulkintansa avulla nostaa esille (Kiviniemi 2010, 73). Opinnäytetyöni kannalta ydinsanomana voidaan pitää sosionomi (AMK) näkökulman kautta suodattunutta pohdintaa siitä, että ammattilaisien mediakasvatuksellisten valmiuksien kasvua täytyy tukea koulutuksen ja opetusmateriaalien kehittämisen kautta.

2.3.1 Toimintatutkimus ja osallistuva havainnointi

Opinnäytetyön keskeisessä osassa ovat käytäntöön suuntautuminen ja muutokseen pyrkiminen, joiden Kuula (1999, 10) toteaa olevan toimintatutkimukselle ominaisia piirteitä. Heikkisen (2010, 214) mukaan toimintatutkimuksella tavoitellaan käytäntöjä hyödyttäviä tuloksia. Keskeistä on sen kaksoistehtävä: toiminnan tutkiminen ja kehittäminen.

Toimintatutkimus on peruslähtökohdiltaan sosiaalinen prosessi, jolla pyritään selvittämään ja kehittämään ihmisten yhteistoimintaan liittyviä kohteita. Tutkimuksen ei siis ole välttämätöntä liittyä suoranaisesti ihmisten toimintaan, vaan siinä voidaan käsitellä esimerkiksi sosiaalisessa prosessissa käytettävien välineiden kehittämistarpeita (Heikkinen 2010, 215). Edelliseen liittyen olen opinnäytetyössäni pyrkinyt toiminnallisella otteella ja eri aineistonkeruumenetelmiä hyödyntäen tutkimaan, millaisia haasteita varhaisen mediakasvatuksen toteuttamiseen liittyy ja miten niihin voitaisiin jatkossa vastata. Teoria ja käytäntö voidaan toimintatutkimuksessa nähdä saman asian eri puolina, toinen toisiinsa vaikuttavina elementteinä (Heikkinen 2010, 215). Opinnäytetyöprosessissani teorian ja käytännön suhde on ollut keskeisessä osassa.

Lehtosen (2008, 246) mukaan toimintatutkimukselle olennaista on tutkijan osallistuminen kohteen toimintaan, havainnointiin ja toiminnan samanaikaiseen arviointiin; voidaan siis puhua osallistuvasta havainnoinnista, jossa tutkija on osaksi toimija, osaksi havainnoija. Tämä kuvaa hyvin omaa rooliani teemajakson aikana. Toimintatutkimuksen vahvuutena voidaan pitää suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin mahdollistamaa refleksiivisyyttä. Toimintatutkimuksen vaiheissa syntyy ikään kuin ajassa etenevä spiraali, joka kuvaa suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja reflektion vuorottelua ja muodostumista toiminnan ja ajattelun liitoksi. (Heikkinen 2010, 220.)

2.3.2 SWOT-analyysin soveltaminen tutkimuskysymyksiin

Tutkimuksen johtopäätökset ovat hahmotettavissa SWOT-nelikenttäanalyysin kautta. Analyysissä etsitään aineistosta tutkimuskysymysten kannalta oleellisia nykytilanteen vahvuuksia ja heikkouksia sekä tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia. (Engblom, Krappe & Suominen 1998.) Analyysimallista on johdettu opinnäytetyön johtopäätökset, jotka on jaettu hyötyihin ja mahdollisuuksiin sekä haasteisiin ja kehittämistarpeisiin tutkimuskysymysten mukaisesti.

Taulukko 1. SWOT –analyysimalli.

VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
MAHDOLLISUUDET	UHAT

2.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen metodikirjallisuudessa painotetaan Tuomen (2007, 149) mukaan raportin kokonaisluotettavuuden tarkastelua. Validiteetti ja reliabiliteetti käsitteiden käyttämistä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa kritisoidaan, sillä ne ovat kehittyneet määrällisen tutkimuksen tarpeisiin (Tuomi 2007, 149). Tuomi (2007, 150) toteaaakin, että paremmin kuvaavia termejä laadullisessa tutkimuksessa olisivat esimerkiksi uskottavuus ja luotettavuus, joiden ilmenemistä opinnäytetyössäni pyrin seuraavassa avaamaan.

Opinnäytetyöaiheen ajankohtaisuuden vuoksi oli tärkeää, että sen teossa hyödynnetty kirjallinen aineisto on tuoretta ja luotettavaa. Mediakulttuurissa muutoksia ja kehitystä tapahtuu nopeasti, joten (harkittuja poikkeuksia lukuun ottamatta) huomattava osa tutkimuksessa käytetyistä lähteistä on julkaistu viimeisten kolmen tai neljän vuoden sisällä. Aineistovalinnoissa on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota monipuolisuuteen, laadukkuuteen sekä lähdekritiikkiin. Tutkimuksessa on vältetty sekundaarilähteiden käyttöä. Lähdeviitteiden merkitsemisessä on tavoiteltu huolellisuutta, jota Tuomen (2007, 66) sanoin voidaan pitää myös tutkijan eettisenä kannanottona; arvostuksen osoituksena toisten tekemää työtä kohtaan.

Empiiriseen aineistoon perustuvassa tutkimuksessa on etiikan näkökulmasta huolehdittava siitä, ettei yksittäisiä henkilöitä tunnisteta tekstistä ilman henkilön lupaa. (Tuomi 2007, 76.) Tutkimuksessa on nimeltä mainittu ainoastaan teemajakson toteutuspaikka ja esikoulunopettaja, johon on saatu suostumus. Muut teemajaksoon osallistuneet henkilöt eivät ole tutkimuksesta tunnistettavissa. Vanhemmille suunnatun kyselyn osalta huolehdittiin vastaajien anonymiteetin säilymisestä siten, että kyselyyn sai vastata nimettömästi ja lomakkeiden toimitus ja vastaanotto tapahtui esikoulunopettajan kautta. Kyselyn luotettavuutta pyrittiin vahvistamaan ilmoittamalla saatekirjeessä tutkimuksen tekijän nimi- ja yhteystiedot, oppilaitos ja koulutusala.

Teemajakson suunnittelussa ja toteuttamisessa on pyritty toimimaan mediakasvatusta ohjaavien asiakirjojen eettisten ja moraalisten toimintaperiaatteiden mukaan; lasta arvostaen, kuunnellen ja hänen kehitystään suojellen. Asiakirjat ja varhaisen

mediakasvatuksen arvot ja eettiset periaatteet esitellään tarkemmin jäljempänä. Teemajakson opetusmateriaalien valmistelussa on hyödynnetty ikätasolle sopivia, tekijänoikeudelliselta kannalta vapaasti käytettäviä kuvamateriaaleja sekä lisensoituja ohjelmia. Tutkimuksen luotettavuutta on pyritty vahvistamaan selvittämällä lukijalle tutkimuksen kannalta olennaiset mediaan liittyvät termit.

Kiviniemen (2010) mukaan tutkija tekee aineistostaan tulkintoja tietystä näkökulmasta. Näin ollen tulkinta voisi olla hyvin erilainen toisen tutkijan tekemän analyysin perusteella. Tulkintojen voidaan siis nähdä olevan ehdollisia, vajavaisia, yksipuolisia ja kiistettävissä olevia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Luotettavuuden kannalta tärkeintä onkin esittää tulokset johdonmukaisesti ja tarjota näin lukijalle mahdollisuus arvioida tutkijalle muodostuneen käsityksen uskottavuudesta. (Kiviniemi 2010, 83.)

Edelliseen viitaten tämän tutkimuksen johtopäätökset perustuvat monelta osin kokemuksellisuuteen, joten ne ovat sen vuoksi hyvin pitkälti subjektiivisia. Tutkimusta ei näin ollen ole mahdollista toistaa täsmälleen samanlaisena. Voidaan kuitenkin olettaa, että varhaisen mediakasvatuksen toimintatuokioita ja -jaksoja suunnitteleamalla ja toteuttamalla toimijan on mahdollista päästä tämän tutkimuksen kanssa samankaltaisiin havaintoihin ja tuloksiin. Aineiston perusteella voidaan eri tulkitsijasta riippuen muodostaa yhtä lailla myös eriäviä näkökulmia. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on huomioitava, että empiirinen aineisto perustuu yhteen tiiviiseen projektiin. Siitä saatu kokemuksellinen tieto voi silti toimia suunta-antavana aineistona tulevissa mediakasvatuksen projekteissa ja kehittämissä hankkeissa.

3 LAPSI JA MEDIA

Lapsi on mediakasvatuksen näkökulmasta mediakulttuurissa elävä yksilö. Hän elää ja toimii suhteessa ympäröivään mediaan, johon hän tutustuu ja jonka ilmiötä hän tutkii. (...) Lapsella on oikeus saada omiin tarpeisiin, ikään ja kehitystasoon pohjautuvaa mediakasvatusta, tutustua mediaan turvallisessa ympäristössä sekä tutustua ajanmukaiseen mediavälineistöön ja -sisältöihin, ilmaista itseään mediavälineillä, toimia mediassa ja saada siihen tukea. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 9, 11.)

Media on läsnä kaikkialla. Se tiedottaa, viihdyttää ja ennen kaikkea se myy; tuotteita, mielipiteitä ja mielipiteitä tuotteista. Media herättää kelloradiosta tai kännykästä, viettää aikaa lapsen kanssa television välityksellä, mainostaa aamiaispöydässä maitopurkin kyljessä ja muistuttaa lapsen lempipiirroshahmoista vaipan sivussa, hammastahnatuubin kyljessä ja puurolautasen pohjassa. Vanhemmat puolestaan raportoivat lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvistä tapahtumista kuvin ja tekstein yhteisöllisessä mediassa, jossa niitä kommentoivat niin ystävät, naapurit kuin puolittutkin. Tämä on yleistävä kuvaus, mutta kuitenkin heijastus yhä kiihtyvällä tahdilla muuttuvan mediakulttuurin ilmenemisestä perheiden arjessa: Media vaikuttaa lapsen elämässä jo pienestä pitäen.

Mediateknologian ja sen kautta mediasisältöjen ja viestinnän ilmaisumuotojen runsaus voi tuntua välillä jopa huumaavalta. Elämme medioituneessa maailmassa ja koemme siinä oman paikkamme eri tavoin. Media kokonaisuudessaan antaa kuitenkin monia mahdollisuuksia käyttää sitä kukin omiin tarkoituksiinsa sopivalla ja innostavalla tavalla. Lapselle se tarjoaa viihdykettä, mielikuvituksen ja tunteiden stimulointia, hupia, hyötyä, kokemuksia ja näkemyksiä, - erilaiset sosiaaliset aspektit huomioiden. Medialla on kuitenkin myös synkempi puoli, joka saattaa vaikuttaa lapsen kehitystä vaarantavasti. Median liikkakäyttö, ikätasolle sopimattomat sisällöt ja maailmankuvan rakentaminen pelkästään median välittämien arvojen pohjalta ovat tästä esimerkkeinä.

Albert Banduran (1997, 15) esittämän vastavuoroisen kausaalisuuden kuvauksen mukaan ”useimmat ympäristölliset tekijät eivät toimi vaikuttajina, ennen kuin asianmukainen käyttäytyminen aktivoi ne”. Ajatuksesta voidaan siis johtaa päätelmä, ettei media vaikuta ihmiseen ellei ihminen altistu median vaikutuksille. Mutta: Vaikka lapsi eläisikin täysin mediavapaassa ympäristössä, hän on kuitenkin sosiaalinen olento ja kohtaa todennäköisesti jossain vaiheessa ihmisiä, joihin media on vaikuttanut. Median vaikutuksia lapsen elämään on siis lähes mahdotonta rajoittaa ja vältellä kokonaan. On tärkeää, ettei lapsi joudu käsittelemään mediakokemuksiaan vaillinaisin resurssein. Lapsella on oikeus oppia selviytymiskeinoja aikuisten luomassa mediakulttuurissa. Näitä keinoja harjoitellaan mediakasvatuksessa tietojen, taitojen ja toiminnallisen oppimisen kautta.

3.1 Mediakulttuuri

Mediakulttuurilla viitataan medioituneeseen nykykulttuuriin, jossa havainnoidaan ja muodostetaan käsityksiä maailmasta median kautta (Niinistö, Ruhala, Henriksson, & Pentikäinen 2006, 8; Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 9). Kulttuurin keskeisiä elementtejä ovat joukkoviestimien toiminnot, median ja yleisön välinen vuorovaikutus sekä median määrällinen ja laadullinen käyttö. Mediakulttuuri peilaa niin sanotun reaalikulttuurin arvoja, päämääriä ja normeja, mutta myös vaikuttaa ihmisten muodostamiin käsityksiin niistä. (Kuutti & Puro 1998, 104.) On huomioitava, ettei mediakulttuuri ole erillinen, sidokseton kulttuurin muoto, vaan se sijoittuu kaikkiin kulttuurin lajeihin ja asteisiin (Kotilainen 1999, 41).

Mediaympäristö on osittain rinnasteinen käsite mediakulttuurin kanssa. Se voi tarkoittaa esimerkiksi lasten käytössä olevia mediavälineitä ja niiden käyttötapoja, mutta myös median sosiaalista roolia sekä roolien kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Mediaympäristöä voidaan kutsua myös mediamaailmaksi. (Noppiari, Uusitalo, Kupiainen & Luostarinen 2008, 10.) Mediavälineiden käytöstä ja mediaympäristössä toimimisesta on tullut tietyllä tapaa kansalaistaito, joka on jokseenkin välttämätön nykyisessä medioituneessa ympäristössä ja todellisuudessa. (Alanen, Sinko & Vesterinen 2009, 8.)

3.2 Lapsi mediaympäristössä

Lapsuus on muuttunut sanalla sanoen valtavasti niistä ajoista, kun ”isä television osti”. Oman lapsuuteni 1980–1990 -lukujen varrelta muistan, miten uusi viestintätekniikka ja niiden kautta monipuolisemmat mediasisällöt hiipivät hiljalleen koteihin: videonauhuri, kolmas televisiokanava, Commodore 64 -kotitietokone ja Nintendo -pelikonsoli olivat mullistavia juttuja, puhumattakaan naapurin isännän NMT-puhelimesta, jota saattoi kuulopuheiden mukaan käyttää melkein missä vain.

Nykyään lapset syntyvät mediateknologialla sisustettuun maailmaan, jossa monet aikuiset eivät välttämättä edes tarkalleen tiedä, mitä erilaisilla laitteilla voi tehdä, miten niitä käytetään ja miten niiden kautta välittyviä mediasisältöjä voisi hallita - tai edes ymmärtää. Lahikainen ym. (2005, 210) toteavat, että informaatioteknologian voi nähdä sekä yhdistävän että erottavan sukupolvia. Kyseisen näkemyksen mukaan kasvattajat eivät välttämättä pysy ajan tasalla siitä, millaisten mediasisältöjen kanssa lapset ovat päivittäin tekemisissä. Nopparin ym. (2008, 11) mukaan lapset joutuvat silti mukautumaan mediaympäristön muutoksiin nopeammin kuin koskaan.

Koen, että tietystä näkökulmasta katsoen lapsen ja median liitto voi omalla tavallaan alkaa jo ennen syntymää, kun mediavälineiden käytön taitavat vanhemmat lataavat Internetiin muiden nähtäville ultraäänikuvia sikiön kehityksestä. Kohdussa lapsi kuulee median välittämiä ääniä ja syntymä tallentuu valokuviin ja videoihin. Ensimmäiset elämänsä vuodet lapsi kasvaa ja kehittyy katsellen kirjojen kuvia, kuunnellen lastenlauluja ja leikkien televisiosarjoista tutuiksi tulleilla leluhahmoilla.

Media on luonnollinen osa lapsen elämää. Se on läsnä toiminta- ja oppimisympäristöissä, vaikuttaen lapsen fyysisten, psyykkisten, emotionaalisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuuteen. Lapsi ottaa esimerkiksi leikkeihinsä vaikutteita eri medioista, jotka yhdistyvät arjesta ja mielikuvituksesta kumpuaviin aineksiin. (Niinistö ym. 2006, 13.) Median välityksellä lapsi saa käsityksiä erilaisista yhteiskunnassa vallitsevista arvoista ja rakentaa näin osaksi median avustuksella ymmärrystä todellisuudesta. On kuitenkin huomioitava, että median välittämä kuva on usein yk-

sinkertaistava ja stereotyyppisiä malleja esittävä, eikä lapsi välttämättä kykene erottamaan faktaa ja fiktiota toisistaan. (Mustonen 2006, 16.)

Niinistön ym. (2006, 13) mukaan myös lapsella tulisi olla mahdollisuus osallistua toimintakulttuurin kehittämiseen. Kasvattajalla on niin ikään velvollisuus perehtyä lapsen mediaympäristön elementteihin ja keskustella ajatuksista, miten lapsi elämässään median kokee (Lahikainen ym. 2005, 210). Mustonen (2006, 16) puolestaan korostaa kasvattajien tärkeää tehtävää huolehtia siitä, etteivät lapsen arvo- ja todellisuuskäsitykset ja maailmankuva perustu pelkästään median kautta saatuihin näkemyksiin. Sosionomi (AMK) näkökulmasta katsottuna mediakasvatuksella on tätä kautta merkittävä lastensuojelullinen ulottuvuus.

Mediakasvatus päiväkodissa ja esiopetuksessa -tutkimukseen vastanneista iäkkäimmät varhaiskasvattajat pitivät pienille lapsille päivähoidossa annettua mediakasvatusta tärkeämpänä, kuin nuorempi kasvattajapolvi. (Suoninen 2008, 56.) Tämä saattoi Suonisen (2008, 56) mukaan johtua siitä, että pidemmän työ- ja elämäkokemuksen omaavilla kasvattajilla oli omakohtaista näkemystä siitä, miten mediaympäristö on vuosien varrella muuttunut nopeassa tahdissa ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut lasten kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin. Koen, että tässä suhteessa tarvitaan sukupolvien välistä vuoropuhelua, jossa molemmat oppivat toistensa kokemuksista ja näkemyksistä.

3.2.1 Median vaikutuksia lapsen kehitykseen

Alle kolmevuotiaiden lasten kehityksessä keskeistä on perusluottamuksen ja kiintymyssuhteiden muodostuminen, jotka ovat kaikkien elämän varrella kehkeytyvien ihmissuhteiden ja tunne-elämän perusta. Lapsi samaistuu vahvasti satujen ja median tarinoiden hahmoihin, joka edesauttaa empatian kehittymistä. Lasta pitää kuitenkin suojella liian ahdistavilta ja voimakkailta tunteilta, joita aiheuttavat esimerkiksi hurjia tapahtumia ja hahmoja sisältävät lastenohjelmat, uutiset ja muut aikuisten maailmaan tarkoitettut mediasisällöt. On muistettava, ettei pieni lapsi menetä kehityksellisesti ensiarvoisia virikkeitä, vaikka kasvuympäristö olisikin vapaa me-

diavälineistä ja -sisällöistä. (Mustonen 2006, 17; Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 13.)

Pikkulapselle sopivia tunteita herättäviä virikkeitä ja elämyksiä tarjoavat esimerkiksi leikki, itseilmaisu, kirjat, musiikki ja kuvaohjelmat. (Mustonen 2006, 17.) Kehityksen kannalta olennaisena asiana painotetaan myös aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutteisen ajanvieron merkitystä, erityisesti median läsnäollessa. (Lahikainen ym. 2005, 101, 209–210). 3-6 -vuotiaana lapset alkavat sisäistää sukupuoli-identiteettiään sekä erilaisia käyttäytymissääntöjä ja normeja. Lapsi luo tuolloin osaksi median välityksellä ymmärrystä syy-seuraussuhteista, niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä. Myös kielen, motorikan ja leikin kehitys värittyvät saduista ja audiovisuaalisista mediasisällöistä saatujen kokemusten kautta. (Mustonen ym. 2006, 19.)

Lapsi saattaa leikki-iässä samaistua voimakkaasti erilaisiin taruhahmoihin, joiden kautta hän opettelee käsittelemään tunteita, kuten pelkoja ja riemua sekä hyväksymisen ja hylkäämisen kokemuksia. (Mustonen ym. 2006, 19.) Lasta tulisi auttaa käsittelemään hämmennystä aiheuttavia tunteita, olla läsnä median käytössä ja suojella ikätasolle sopimattomilta vaikutteilta. Kasvattajan tulisi tarjota myös monipuolisia mahdollisuuksia hyödyntää kehitystä tukevia mediavälineitä ja -sisältöjä. (Inkinen 2005, 11; Mustonen ym. 2006, 19.)

Banduran (1997, 28) mukaan ihmisellä on edistynyt kyky oppia havainnoimalla. Ympäristön tarjoamien virikkeiden ja vaikutteiden tarjoamien mallien ansiosta voidaan siis kehittää erilaisia tietoja ja taitoja. Bandura (1997, 28) muistuttaa, että suuri osa näistä malleista ilmaistaan symbolisesti sanallisoin ja kuvallisoin keinoin. Media välittämät symbolit vaikuttavat näin lapsen käsityksiin todellisuudesta. Sosiaalisten vaikutusten voidaan nähdä olevan sitä suurempia, mitä enemmän mielikuvat todellisuudesta perustuvat viestimien välittämään kuvaan todellisuudesta (Bandura 1997, 29).

Edellisen näkemyksen vahvistaa myös Laitinen (2007, 61), jonka toteaman mukaan kuvanlukutaito, eli visuaalinen mediataju ja -taito, on merkittävimpiä mediakasvatuksen avulla harjoiteltavia osa-alueita. Visuaalinen viestintä on lasten

arkipäivää, joka näkyy arkielämässä television, videoiden, tietokonepelien ja muiden viestimien käytön runsaudessa. Viestimien välittämällä kuvilla on merkittävä vaikutus lapsen käsitykseen esimerkiksi kauniista, hyväksytystä, halveksittavasta ja suositusta. Kuvat vaikuttavat lapsen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen, esteettiseen ja eettiseen kehitykseen sekä maailmankuvan muodostumiseen. (Laitinen 2007, 62–63.) Jotta kuvat eivät jäisi vain pinnallisiksi vaikuttimiksi, lapselle on annettava mahdollisuus pyrkiä syvällisempään kuvan ymmärtämiseen itse tekemällä ja kokeilemalla. (Laitinen 2007, 64.)

Lapset eivät välttämättä kykene tunnistamaan ja käsittelemään median vaikutuksia omassa elämässään. Koen, että juuri tästä syystä mediakasvatuksella on erityinen paikkansa varhaiskasvatuksessa, niin ammattikasvattajien kuin lapsen vanhempien ja muiden läheisten ihmisten toteuttamana. Huomion arvoista on kuitenkin se, ettei ”mediaviidakko” saa olla laadukkaintakaan mediakasvatusta saaneille lapsille vapaa temmellyskenttä: lapset tarvitsevat ikä- ja kehitystasonsa mukaisia suojaavia rajoituksia ja sääntöjä.

3.2.2 Lapsen kehitystä suojaavia tukitoimia mediakasvatuksessa

”Jättäisitkö kolmevuotiaan lapsen tutun puiston penkille mutta vieraan ihmisen viereen istumaan, kun itse poikkeat läheiseen kauppaan ostoksille?” kysyy Unna Lehtipuu kirjassaan *Ruuturitari ja Digidonna* (2006, 88). Lehtipuun mukaan tilanne on verrattavissa siihen, jos pieni lapsi jätetään yksin median vaikutuksen alaisuuteen. Kysymyksessä voi silloin olla psyykinen heitteillejätö. (Lehtipuu 2006, 88.) Lapsi tarvitsee välitöntä mahdollisuutta tukeutua aikuiseen median vaikutuspiirissä. On tärkeää keskustella lapsen kanssa mediasisällöistä, kysellä ja olla kiinnostunut lapsen ajatuksista – niin, että lapsi kokee voivansa kertoa myös mahdollisista pelkotiloistaan.

Korhonen (2010, 13) toteaa, että pelkotilat voivat olla tie muihin oireisiin, kuten levottomuuteen, unettomuuteen, painajaisiin ja erilaisiin psykosomaattisiin oireisiin, kuten pää- ja vatsakipuihin. Lapsen mediankäyttöä tulisi valvoa ja rajoittaa hyvissä ennen nukkumaanmenoaikaa. Lapsi saattaa myös pelätä, että televisiossa

nähdyt väkivaltaiset ja raa'at asiat voivat tapahtua myös itselle tai läheisille. (Korhonen 2010, 13.) Keskeisiä lapsen kehitystä suojaavia mediakasvatuksellisia tukitoimia ovat näin erilaisten turvataitojen ja ikärajojen opettaminen ja noudattaminen sekä ikätasolle epäsuotuisilta mediasisällöiltä varjeleminen. Aikuisten ohjelmat, pelit, uutiset, liiallinen kaupallisuus ja voimakkaat kuvat ja ärsykkeet saattavat vaarantaa lapsen tasapainoisen kehityksen. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 14.)

Edelliseen viittaavat myös esimerkiksi Valkonen, Pennonen ja Lahikainen (2005, 91), joiden mukaan lapsilla pitäisi olla oikeus elää turvattua elämää, jossa he eivät joudu kosketuksiin ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden sopimattomien mediasisältöjen kanssa. Jos lapsi kuitenkin päivähoitossa ollessaan tuo toistuvasti käytöksessään tai puheissaan esille kehitystä häiritseviä, soveltumattomia sisältöjä, kuten väkivaltaa tai seksuaalisia teemoja, tulee asia ottaa esille lapsen vanhempien kanssa ja vakavissa tapauksissa hakea tukea ammattilaisilta. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 14.)

Matikkala ja Lahikainen (2005, 92, 101–102) arvioivat, että media voidaan kokea uhkana erityisesti sosiaalisia vajeita potevien lasten kohdalla. Huolenaiheena on tuolloin se, että lapsi täyttää nuo vajeet liiallisella mediankäytöllä. Korhonen (2010, 11) puolestaan toteaa, että esimerkiksi yksinäisen lapsen television kautta samaan ”sosiaalisen tukeen” olisi syytä suhtautua kriittisesti. Hän muistuttaa, että sähköisestä ruudusta puuttuvat inhimilliset ominaisuudet, jotka ovat sosiaalisen tuen kannalta äärimmäisen olennaisia (Korhonen 2010, 11).

Edelliseen viitaten Matikkala ja Lahikainen (2005, 102) kuitenkin huomauttavat, että median käyttö yksin ei välttämättä ole lähtökohtaisesti negatiivinen asia. Media voi suoda lapselle mahdollisuuden monimuotoiseen oppimiseen, viihteeseen ja identiteetin rakentamiseen (Matikkala & Lahikainen 2005, 102). Sosionomin (AMK) näkökulmasta olisi tärkeää selvittää se, mitä osa-alueita lapsi elämässään mahdollisesti täyttää tai korvaa medialla ja pureutua sitä kautta ongelman ytimeen. Muutoin, pelkästään käyttöä rajoittamalla tai rajoittamatta jättämisellä, medialla täytetyt tyhjiöt saattavat jäädä pimentoon.

Mediatutkijat ovat esittäneet huomion, jonka mukaan lapsia ei tulisi pitää vain mediasisältöjen passiivisina vastaanottajina, vaan aktiivisina merkityksen luojina ja sisältöjen tuottajina. Näkemyksen mukaan lapsia tulee suojella, mutta myös heiltä itseltään löytyy selviytymiskeinoja mediakulttuurin pyörteissä. Median on todettu voivan jopa voimaannuttaa lapsia ja lisätä heidän riippumattomuuttaan. Sen voidaan nähdä myös kehittävän lasten kulttuurista kompetenssia ja sosiaalista pääomaa. (Noppiari ym. 2008, 9.) Edellisen kautta voidaan kiteyttää mediakasvatuksen perusidea: Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisun (2008, 7) mukaan tavoitteena on auttaa lasta luomaan tasapainoinen mediasuhde; edistää turvallisesti median käyttötaitojen kehittymistä ja kykyä hyödyntää median tarjoamia mahdollisuuksia positiivisella tavalla, - aikuisten tuen ja turvan avulla.

4 VARHAINEN MEDIKASVATUS

Mediakasvatus on pedagogista toimintaa, jonka tavoitteena on tukea lasten kasvua median parissa. Onnistuessaan mediakasvatus kehittää lasten kykyä analysoida ja tulkita mediaa, taitoa osallistua mediakulttuuriin ja ilmaista itseään. (Suoninen 2008, 16.)

Tavoitteellisen varhaisen mediakasvatuksen järjestäminen vaatii kasvattajalta tietoa ja ymmärrystä sen sisältämisestä osa-alueista. Opetusministeriön Mediamuffinssi-hankkeen ja Stakesin yhteistyönä syntynyt Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisu (2008) on tehty tukemaan valtakunnallista varhaiskasvatustyötä ohjaavaa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) -asiakirjaa, jossa mediakasvatusta ei ole tuotu kovinkaan konkreettisesti esille. Seuraavassa selvitän varhaisen mediakasvatuksen piirteitä pääasiassa näiden julkaisujen kautta.

4.1 Toteuttamisen lähtökohtia

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisun (2008, 12) mukaan mediakasvatus integroituu muuhun varhaiskasvatukseen syventäen ja rikastaen toimintaa. Sitä voidaan toteuttaa tavoitteellisesti erillisissä toimintatuokioissa tai arjen hoidon, opetuksen ja kasvatuksen lomassa. Julkaisussa (2008, 12) korostetaan sitä, ettei kysymys ole vaikeasta ja uudesta asiasta, vaan kasvatustoiminnan tarkastelusta tietoisesti uudesta näkökulmasta käsin.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisussa (2008,7) on määritelty neljä erilaista näkökulmaa, joiden kautta mediakasvatusta voidaan toteuttaa.

- Taidekasvatuksellisesti painottuva, ilmaisullinen näkökulma keskittyy median sisältöihin ja omaan tuottamiseen.
- Teknologiakasvatuksellinen näkökulma pitää sisällään esimerkiksi tietotekniikan hyödyntämistä kasvatustyössä ja ylipäättään teknisten välineiden käyttöä joko opetuksen välineenä tai kohteena.

- Yhteiskunta- ja kulttuurikriittisesti painottuva näkökulma pureutuu median taustojen ja rakenteiden sekä sisältöjen analysointiin ja vaikuttavuuden pohtimiseen.
- Suojelullinen näkökulma painottaa lasten suojelua median haitallisilta vaikutuksilta.

Mediakasvatuksessa harjoitellaan mediataitoja, joiden pitkän aikavälin tavoitteena on kehittää kriittistä medialukutaitoa. Mediakasvatustoiminnassa opetellaan turvallisella tavalla median käyttötaitoja ja sisältöjen hyödyntämistä lapsen omiin tarpeisiin nähden. Päämääränä on tasapainoisen mediasuhteen kehittyminen. Kaikki edellä mainitut näkökulmat ovat tärkeitä lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävässä varhaiskasvatustyössä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 7.)

Lähtökohtana ovat lapselle luontaiset toimintatavat, kuten leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen tekeminen ja kokeminen sekä tutkiminen. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 16.) Niinistön ym. (2006, 9) esittämän näkemyksen mukaan lapsi tulisi nähdä tutkijana ja toimijana, joka suhtautuu ympäristöönsä uteliaasti ja välittömästi ja saa eri aistien välityksellä monenlaista informaatiota. Se puolestaan luo perustan ilmiöiden ymmärtämiselle. Mediakulttuurin täysivaltaiseksi jäseneksi kasvamisen kannalta on näin keskeistä tutustua erilaisiin mediasisältöihin ja välineisiin, tulkitseminen, itse tekeminen sekä ilmaisun harjoittaminen. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 16.)

4.2 Mediataitoja harjoittavat osa-alueet

Mediakasvatuksen keskeisimpiä osa-alueita ovat turvataidot, tunnetaidot, sosiaaliset taidot, median vastaanottamisen ja tuottamisen sekä kommunikoinnin taidot. Taitoalueet kietoutuvat toisiinsa ja näiden kaikkien osa-alueiden kautta lapsi kehittää kriittistä medianlukutaitoaan. Tämä mediakasvatuksen keskeisin tavoite tarkoittaa käytännössä median laaja-alaista tuntemusta ja siihen liittyvien käytänteiden arvioimista ja hallintaa. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 20.)

Turvataitojen tavoitteena on suojella lapsia median negatiivisilta vaikutuksilta. Keskeistä on noudattaa kuvaohjelmien ja pelien ikärajoja sekä käyttää mediaa aikuisten kanssa tai välittömässä läheisyydessä. Lapselle on muistutettava, että esimerkiksi pelottavia televisio-ohjelmia tai Internet-sivuja nähdessään laite on suljettava ja kerrottava tapahtumasta aikuiselle. Lapsella tulee olla aina mahdollisuus keskustella aikuisen kanssa niin hyvistä kuin huonoistakin mediankäyttökemuksista. Aikuisten valvonta ja mediasisältöjen arviointi ja hyväksyntä ovat lapsen turvallisen mediankäytön vakuuksia. Myös varhaiskasvatustyökalujen ja kotien kasvatuskumppanuus on hyvin tärkeää yhteisten pelisääntöjen luomisen kannalta. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 17.)

Tunnetaitojen osalta lapsen ja aikuisen välisellä keskustelulla on olennainen merkitys lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Päämääränä on tunnistaa erilaisia tunteita, joita mediankäyttö aiheuttaa sekä mediaympäristöjä, joissa tunteet heräävät. Tunteiden tunnistamisen avulla lapsi oppii säätämään ja arvioimaan omaa mediasuhdettaan, käyttäytymistään ja tunnistamaan omia mediatarpeitaan. Tunnetaitojen kehittymistä tukevat erilaiset mediakasvatuksessa käytettävät harjoitukset, joissa lapsen oma tekeminen ja osallisuus ovat merkittävässä osassa. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 18.)

Sosiaaliset taidot kehittyvät mediakasvatuksen keinoin monipuolisesti. Keskeistä on järjestää lapsille toimintaa, jossa yhdessä toimimalla tuotetaan erilaisia mediaesityksiä tai esimerkiksi näyttelyitä. Jokaisen henkilökohtaiset näkemykset ja osaamisalueet tulevat näin parhaiten esille ja sosiaaliset taidot harjaantuvat keskustelemalla yhdessä erilaisista tulkinnoista. Sosiaaliset taidot kehittyvät jo esitysten valmistelu- ja toteuttamisvaiheessa, lasten tehdessä yhdessä suunnitelmia ja päätöksiä mediaesityksen sisällöstä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 18–19.)

Vastaanottamisen ja tuottamisen taitojen osalta harjoitellaan mediakokemuksia koskevia pohdintoja, tulkintoja ja analysointia. Lapsi oppii myös käyttämään mediavälineitä ja saa käsitystä siitä, millaisia ovat median toimintatavat ja rakenteet.

Vastaanottamisen ja tuottamisen taitojen avulla lapsi luo ymmärrystä mediakulttuurista ja omasta roolistaan sen jäsenenä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 19).

4.3 Mediakasvattaja

Mediateknologia ja -sisällöt saattavat joskus pelottaa tai saada aikaan vastustusreaktion ihmisessä, joka tuntee tippuneensa kyydistä jo silloin, kun videonauhurit ja ensimmäiset matkapuhelimet ilmestyivät kaupan hyllyille. Monesti defenssien taustalla on kysymys asenteista ja uskomuksista. Etenkin kasvatusvastuussa olevien ihmisten tulisikin ottaa ohjat käsiinsä mediakulttuurin jäsenen roolissaan. Vain sitä kautta voi oppia tukemaan, opastamaan ja suojelemaan keskelle hektistä mediamaailmaa syntyneitä lapsia.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisussa (2008, 14) on kerrottu tyhjentävästi mediakasvattajan omaan rooliin, periaatteisiin ja toiminnan vaatimuksille asetetut edellytykset. Niiden mukaan mediakasvattajan tulee

- kehittää omia mediataitojaan,
- suhtautua tutkivasti ja kriittisesti mediaan,
- antaa mallia median käytöstä,
- olla kiinnostunut lasten mediamaailmasta,
- tunnistaa lasten mediaan liittyviä tarpeita ja kunnioittaa niitä,
- huolehtia mediaympäristön turvallisuudesta,
- hyödyntää lasten mediakulttuuria ja mediakokemuksia,
- ottaa huomioon median mahdollisuudet kasvatukseen ja opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa erityisesti pedagogisesta näkökulmasta,
- sisällyttää mediakasvatus osaksi kasvatuskumppanuutta,
- tutustua tekijänoikeuksiin ja noudattaa niitä, sekä
- tuntee lasta suojelevan lainsäädännön ja lapsen oikeuksien sopimuksen säädökset lasten oikeuksista.

Sosionomin (AMK) ydinosaamisen (2001, 28) määrittelyjä voi luontevasti yhteyttää myös edellä kuvattuihin varhaiskasvatuksen mediakasvatustajan edellytyksiin. Ydinosaamisen sisältöä soveltaen sosionomin (AMK) tulisi esimerkiksi lastentarhanopettajan työssä tarkastella mediakulttuurissa ja -ympäristöissä tapahtuvia muutoksia lasten näkökulmasta ja tukea lapsen kasvua, arkielämää ja sosiaalista toimintakykyä mediakulttuurin jäsenenä. Sosionomi (AMK) osaa myös kehittää palveluja, eli esimerkiksi integroida mediakasvatusta varhaiskasvatukseen ja ottaa sen huomioon kasvatuskumppanuuden toteutumisessa. Erityisen tärkeää sosionomille (AMK) on tukea ja etsiä erilaisia ratkaisumalleja tilanteessa, jossa lapsi kohtaa ongelmia suhteessa mediaan.

4.4 Varhaiskasvatuksen mediakasvatusta ohjaavia asiakirjoja

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 17, 21) todetaan, että kasvattajien tulee ylläpitää ja kehittää ammatillista osaamistaan ja tiedostaa varhaiskasvatuksen muuttuvat tarpeet, teknologisen kehityksen uudet mahdollisuudet sekä ottaa harkiten huomioon tieto- ja viestintäteknikan hyödyt ja mahdollisuudet työssään. Tärkeää on myös tutustua lasten leikkien heijastamaan todellisuuteen seuraamalla esimerkiksi lasten mediakulttuuria.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -julkaisun (2008) tarkoituksena on tukea ja täydentää Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) arvoja, kasvatuspäämääriä ja tavoitteita sekä sisällöllisiä orientaatioita mediakasvatuksen perspektiivistä. Tavoitteena on sitä kautta ”edistää kuntien ja yksikköjen mahdollisuutta ottaa mediakasvatus osaksi varhaiskasvatustyötä lasten, vanhempien ja yksiköiden lähtökohdat huomioiden, sekä antaa tukea kuntien ja yksiköiden mediakasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin selkeällä ja ajanmukaisella linjauksella”. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 3.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000) median hyötykäytön merkitys tuodaan esille monin tavoin. Julkaisussa (2000, 15) todetaan muun muassa, että lapselle on annettava tilaisuus tutustua viestintävälineisiin ja mahdollisuus harjoitella niiden käyttöä. Kuvien tarkastelu ja niiden merkityssisällöistä kes-

kustelu sekä kuvailmaisuus ovat tärkeässä osassa varhaiskasvatukseen sisältyvää esiopetusta. Lasta tulee myös ohjata tutkimaan äänimaailmoja ja musiikin vaikutusta viestinnässä. Ajatusten ja tunteiden ilmaisua tulisi kannustaa sanojen ja draamallisten keinojen avulla, niin että lapsi saa harjoitusta itseilmaisuun äänenpainojen ja -sävyjen, ilmeiden, eleiden ja liikkeiden myötävaikutuksella.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsilla tulee olla pääsy erilaiseen tietoon ja kulttuurisisältöihin. Esimerkiksi sopimuksen 1. osan 13. artiklan mukaan lapsilla on oikeus vapaasti hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa. Niin ikään 1. osan 17. artiklassa kehoitetaan sopimusvaltioita rohkaisemaan lapsen sosiaalista, hengellistä, moraalista, psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia edistävän materiaalin tuottamista ja suojelemaan vahingolliselta aineistolta. Sopimuksessa painotetaan erityisesti median tärkeää roolia lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäjänä ja suojelijana sekä valtion osuutta toiminnan valvonnassa. (YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 20.11.1989.)

4.5 Varhaisen mediakasvatuksen arvot ja päämäärät

Lastensuojelulaissa (L13.4.2007/2007) määritellään lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Kaikkien nämä osa-alueet ovat keskeisiä mediakasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja osallisuus. Arvot ja päämäärät pohjautuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2005), joka osaltaan myös ohjaa kasvattajia huomioimaan teknologian tarjoamia mahdollisuuksia ja seuraamaan lasten mediakulttuuria. Mediakasvatuksella pyritään siihen, että lapsi saa elämyksellisen, kokemuksellisen ja leikillisen oppimisen kautta mahdollisuuksia toimia aktiivisesti yhteisössään ja voi tuntea näin olevansa osa sitä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 10.)

Varhaisen mediakasvatuksen arvoperustan toteutumisen kannalta on tärkeää, että lapsen omat kokemukset ovat toiminnan lähtökohtana. Samoin on huolehdittava

siitä, että lapsi toimii turvallisessa toimintaympäristössä, turvallisten mediasisältöjen kanssa, lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Lapsella on myös oikeus tutustua mediavälineisiin ja -sisältöihin ja oppia miten niitä voi vastuullisesti käyttää itseilmaisun keinoina. Mediakasvatuksen päämääränä on näin kehittää lapsen käsitystä mediakulttuurista ja taitoja käyttää mediaa niin, että hän oppii pikkuhiljaa hyödyntämään sitä muiden, läpi elämän tarvittavien, taitojen kehittymisessä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 11.)

Kaiken tämän edellytyksenä on kuitenkin se, että lapsi voi toimia aikuisen tukemana, jonka kanssa voi keskustella sekä hyvistä että huonoista kokemuksista median parissa. Kasvattajien tulisi pohtia oman työyhteisönsä näkökulmasta sitä, millä tavalla edellä mainitut varhaiskasvatuksen arvot ja päämäärät toteutuvat mediakasvatuksen kautta. Tärkeitä kysymyksiä käsiteltäväksi ovat esimerkiksi ne, millaisia mediankäyttäjiä kasvattajat itse ovat ja miten paljon omat asenteet ohjaavat lapsen suhtautumista mediaan. Niin ikään mediaan liittyvät turvataidot, kasvatuskumppanuus mediakasvatuksen näkökulmasta sekä valmiudet toteuttaa mediakasvatusta tavoitteellisesti ovat olennaisia asioita pohdittavaksi työyhteisössä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 11.)

4.6 Mediakasvatusympäristö, välineistö ja materiaali

Mediakasvatuksen järjestämisen ehtona eivät ole erityiset mediatekniset välineet, vaan sitä voidaan toteuttaa myös ilman niitä. Mediakasvatuksessa kannattaa myös ottaa huomioon erilaiset päivähoitoympäristön ulkopuoliset tahot, kuten kirjastot, museot, lehtien toimitukset tai kulttuurikeskukset. Tärkeintä on se, että ympäristö ja siinä olevat medialaitteet tukevat vuorovaikutteisen keskustelun syntyä ja eikä lapsi jää yksin median kanssa. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 15.)

Medialaitteita on voitava käyttää, tai olla käyttämättä, rauhallisessa ympäristössä josta löytyy myös omaehtoiseen käyttöön tarkoitettuja mediakasvatuksellisia virikkeitä. (Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa 2008, 15.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 17) ohjeistuksen mukaan lapsen mielenkiinto, kokeilunhalu ja uteliaisuus heräävät parhaiten motivoivassa, monipuolisessa ja mukautu-

vassa ympäristössä, joka kannustaa lasta toimintaan ja itseilmaisuun. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000, 9) todetaan, että oppimisympäristön täytyy tukea lapsen kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi.

Mediakasvatus välineistön ja materiaalin kannalta olisi silti hyvä, että niitä olisi mahdollisuuksien mukaan tarjolla monipuolisesti. Mediakasvatus saatetaan joissain tapauksissa ymmärtää pelkästään tietokoneen käyttöharjoituksiksi lapsen kanssa. Olenkin täysin samalla kannalla Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa (2008, 15) julkaisun kanssa siitä, ettei pelkkä teknisten välineiden käyttö ole laadukasta mediakasvatusta. Enemmän painoarvoa antaisinkin sille, mitä laitteilla tehdään; tukevatko ne lapsen oppimista ja kehittymistä ja onko toiminnassa selkeä idea ja sisältö. Varhaisen mediakasvatuksen oppimateriaalien ja koulutuksen kehittämällä on tässä suhteessa erityinen merkitys.

5 OPPIMATERIAALI- JA KOULUTUSTUTKIMUKSET

Keväällä 2003 pääministeri Vanhasen hallitusohjelmassa esitettiin toimintaohjelman laatimista lapsiin ja nuoriin kohdistuvan mediaväkivallan haittojen vähentämiseksi (Hallitusohjelma 24.6.2003). Opetusministeriö lähti toteuttamaan toimintaohjelmaa yhteistyössä eri osapuolten kanssa alkuvuonna 2006 lanseeratun Lapset ja Media -hankkeen kautta, jossa keskityttiin erityisesti pienten lasten mediakasvatukseen. Hanke päättyi vuoden 2007 lopussa. (Lapset ja media -hanke 28.2.2006.)

Mediamuffinssi oli Lapset ja media-hankkeen osakokonaisuus, jonka tavoitteena oli kehittää alle kahdeksanvuotiaiden lasten mediataitoja. Toiminnalla pyrittiin myös tukemaan aikuisia, että he voisivat ohjata ja opettaa lapsia positiiviseen mediankäyttöön. Mediamuffinssi perustui näin ollen vahvasti kasvatukselliseen ja lastensuojelulliseen näkökulmaan ja tuki varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita. (Mediamuffinssi - maistuvaa mediaa muksuille [Viitattu 28.10.2010].)

Keskeisinä toimijoina olivat Kerhokeskus – koulutyön tuki, Mediakasvatuskeskus Metka ja Koulukinoyhdistys. Hankkeessa oli mukana myös mediakasvatuksen, kasvatuksen ja opetuksen viranomaisia ja organisaatioita sekä psykologeja. Mediamuffinssi-hankkeen kautta järjestettiin syksyllä 2006 mediakasvattajakoulutusta, jota tarjottiin eri paikkakuntien opettajille, ohjaajille ja vanhemmille. (Keränen & Ojala 2007, 3.)

Mediamuffinssi-hankkeessa kehitettiin oppimateriaalia, jonka avulla lasta voi ohjata mediataitoihin positiivisella, toiminnallisella ja kehittäväällä tavalla. Hyödynsin erityisesti näitä oppimateriaaleja oman ideoinnin pohjana teemajakson toimintatuokioiden suunnittelussa. Mediamuffinssi-hanketta ja materiaalien käyttöönottoa on arvioitu eri tavoin, josta kerron lähemmin opinnäytetyöni kannalta oleellisimpien tutkimusten kautta.

5.1 Mediamuffinssi -materiaalien käyttöönottotutkimuksia

Mediakasvatusta alle 8-vuotiaille: Keväällä 2006 toteutetun Mediamuffinssi-hankkeen arviointia. 2006. Mediamuffinssi arviointiprojekti toteutettiin yhteistyössä Journalismin tutkimusyksikön ja Suomen mediakasvatusseuran kanssa ja se julkaistiin syksyllä 2006. Arvioinnissa käsitellään Mediamuffinssi-hankkeen pilotoinnin aikana saatuja kokemuksia alle kahdeksanvuotiaille tuotetun mediakasvatusmateriaalin vaikuttavuudesta sen soveltuvuuden ja pedagogisten käytänteiden näkökulmasta. Pilotoinnin aikana käytettiin työversiovaiheessa olevia oppimateriaaleja, joiden kehittämisessä otettiin huomioon arviointitutkimuksessa havaitut puutteet (Keränen & Ojala 2007, 12).

Oppimateriaalien arviointiin tuotettiin erilaisia kriteerejä, joiden mukaan materiaaleissa tulisi huomioida mediakulttuuri, päivähoidon ja kerhotoiminnan arki (toiminnallisuus ja käytettävyys), mediakasvatuksen tavoitteet, yhteisöllisyys ja pedagoginen tuki. (Kupiainen, Niinistö, Pohjola & Kotilainen 2006, 10–11.) Keskeisimpiä oppimateriaalien arviointikriteerejä on käytettävyys, joka on myös tämän opinnäytetyön tutkimustulosten analysoinnin tärkeimpiä näkökulmia.

Arviointitutkimuksen mukaan mediakasvatuksessa tehtävien ja materiaalien tulisi olla helposti sovellettavissa erilaisten ryhmien käytäntöihin sopiviksi. Mediakasvatusta saatetaan pelätä korkean teknologiatason, teknologiataitojen ja mediataitojen vaatimusten vuoksi. Materiaaleissa tulisikin huomioida niiden sovellettavuus myös olosuhteissa, joissa mediateknisiä välineitä ei ole käytettävissä. (Kupiainen ym. 2006, 10.)

Arviointiraportista käy ilmi, että kokeiluun osallistuneet ohjaajat olivat saaneet herkkyyttä tunnistaa mediakulttuuria, tietoisuutta omasta mediakasvatustoiminnasta ja varmuutta toteuttamisessa, lapsilähtöisiä pedagogisia taitoja sekä rohkeutta tarttua uusiin asioihin. Oppimateriaali oli myös hyvä kannustin lapsilähtöisen mediakasvatuksen toteuttamiseen. (Kupiainen ym. 2006, 48.)

Oppimateriaalien puutteina huomioitiin toiminnan tavoitteiden ja avainsanojen tulokinnan hankaluus. (Kupiainen ym. 2006, 49.) Myös mediapedagogisen tuen tarve

tuli arvioinnissa ilmi. Materiaalien ei nähty tukevan mediaosallistumista, eli lasten omaa mediantuotantoa. Median tuottaminen edellyttää varhaiskasvatukselta medialaitteita ja niiden käyttöön liittyvää osaamista. (Kupiainen ym. 2006, 15.) Tehtävien käytännön toteuttamisessa ja arvioinnissa kaivattiin näin ollen ohjaustukea. Osa ryhmistä oli kuitenkin käyttänyt apunaan paikallisia media-alan ammattilaisia. Arvioinnissa todetaan, että esimerkiksi media-assistenteilla voisi olla mediapedagogia korvaava rooli varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen käytännön toteuttamisessa. (Kupiainen ym. 2006, 50.)

Mediakasvatus päiväkodissa ja esiopetuksessa. 2008. Mediamuffinssi-hankkeen yhteydessä tehtiin kvantitatiivinen tutkimus, miten vuoden verran saatavilla olleet materiaalit oli otettu käyttöön päivähoidossa ja esiopetuksessa. Lisäksi kartoitettiin yleisemmin mediakasvatukseen tilaa, käytettyjä työtapoja ja asenteita mediakasvatusta kohtaan. Kysely lähetettiin 800 varhaiskasvatusyksikköön läpi Suomen ja tulokset perustuvat 327 vastaukseen. Tutkimus tehtiin Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa Kerhokeskus – koulutyön tuki ry:n Opetusministeriöltä saamalla rahoituksella.

Kyselytutkimuksen tulosten mukaan suurin osa mediakasvatusta toteuttaneista oli hyödyntänyt materiaalista eniten sellaisia tehtäviä, jotka perustuivat katseluun, kuunteluun tai keskusteluun. Suosituimpia tehtäviä olivat siis ne, jotka olivat helppoja toteutettavissa. Kuitenkin se osa vastaajista, joka oli käyttänyt lasten omien mediaesitysten tekoon ohjaavia tehtäviä, piti niitä myös mediasisältöjä käsittelevien keskustelujen lisäksi opetuksellisesti parhaimpina työmuotoina. (Suoninen 2008, 60.) Opinnäytetyössäni pohdin, näihin tuloksiin viitaten, miten lasten osallistumista ja tekemistä painottavan mediakasvatuksen toteuttamista voitaisiin helpottaa opetusmateriaalien jatkokehittämisellä.

Tutkimuksesta ilmenee myös asenteiden suuri merkitys mediakasvatuksen järjestämishalukkuuden ja materiaalien arvottamisen ja käytön kannalta. Positiivisesti mediaan ja mediakasvatukseen suhtautuneet kasvattajat kokivat voineensa hyödyntää mediakasvatusmateriaaleja hyvin tuloksin. Mediakasvatusmateriaalien käyttöönotossa ei tutkimuksen mukaan kuitenkaan ole kysymys pelkästään henkilökunnan jäsenten henkilökohtaisista valinnoista, vaan myös kunnan tai yksikön

tasolla opetukselle ja toiminnalle asetetuista yleisemmistä tavoitteista ja painotuksista (Suoninen 2008, 61). Tämä vahvistaa myös johtopäätökseni mediakasvatuksen roolista varhaiskasvatuksessa kuntasektorilla.

5.2 Mediakasvatuksen kansallinen kehittäminen

Ehdotus lasten ja nuorten mediakasvatuksen kehittämiseksi. 2007. Lapsiasiavaltuutetun ja Kerhokeskus - koulutyön tuki ry:n yhteinen asiantuntijaryhmä laati ehdotuksen, jossa vaaditaan mediakasvatukseen yhtenäistä kehittämissohjelmaa ja kansallisesta koordinaatiosta vastaavan viranomaisen määrittelemistä.

Ehdotuksessa (2007, 5) ilmaistujen kehittämistarpeiden mukaan tutkimusten ja selvitysten kautta on nähtävissä, että mediakasvatus on Suomessa lasten ja nuorten kasvun näkökulmasta hajanaista ja eriarvoistavaa. Niin ikään mediakasvatuksen rakenteet ovat kansallisesti kehittymättömiä. Ehdotuksessa perätään muun muassa suunnitelmallisen mediakasvatuksen järjestämistä jo varhaislapsuudesta alkaen ja tämän toiminnan vastuutahon määrittämistä. Vaikka toiminta on periaatteessa kaikkien kasvattajien vastuulla, lasten parissa toimivien ammattilaisten koulutuksessa ei ole riittävästi mediakasvatuksellisia opintoja. (Ehdotus lasten ja nuorten mediakasvatuksen kehittämiseksi 2007, 5.)

Sosionomi (AMK) opinnoissani olen valikoitunut opiskelijaryhmään, jolla on ollut mahdollisuus suorittaa lastentarhanopettajan kelpoisuuteen vaadittavat varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot, eli niin sanotut vasu-pisteet (60op). Mediakasvatusta ei kuitenkaan näissä opinnoissa tuotu esille, joskin viitteitä mediatekniikan (piirtoheitin, musiikki) käyttämisestä lapsille suunnattujen toimintatuokioiden järjestämisessä ilmeni perusopintoihin sisältyneen luovan toiminnan menetelmien opintojaksolla. Samaisella jaksolla tutustuttiin myös valokuvan käyttöön ja voimauttavan valokuvauksen menetelmään. Varsinaisella varhaiskasvatuksen opintojaksolla mediakasvatusta sivuttiin tutustumalla sadutus-menetelmään esitelmän kautta, jonka pidin parin kanssa.

Lastentarhan- ja luokanopettajaopiskelijat ja mediakasvatus. 2007. Opetusministeriön Mediamuffinssi-hanke ja Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL toteuttivat luokanopettaja- ja lastentarhanopettajaopiskelijoille näkemyksiä ja kokemuksia kartoittavan kyselyn, jossa selviteltiin mediakasvatuksen tilaa opettajien koulutuksissa.

Lähes 80 prosenttia kyselyyn vastanneista opintojen loppuvaiheessa olleista lastentarha- ja luokanopettajaopiskelijoista oli sitä mieltä, että mediakasvatusta oli koulutuksessa liian vähän. Osassa vastauksia todettiin, ettei riittämätön mediakasvatus opinnoissa myöskään vastaa työssä vaadittavia tietotaitoja. Opiskelijoista yli neljätoista prosenttia ei tiennyt mitä mediakasvatuksen sisältämät teemat sisältävät. Mediakasvatusta pidettiin kuitenkin tärkeänä osana koulutusta, samoin sen järjestämistä varhaiskasvatusikäisille lapsille. (Alanen 2007, 10–11.)

Kyselystä käy ilmi, että suurimpana kehittämistarpeena opiskelijat näkivät mediakasvatusmateriaalin ja konkreettisten toteutusohjeiden tuottamisen sekä mediakasvatuskoulutuksen lisäämisen opintojen yhteyteen. (Alanen 2007, 13, 16.) Oman kokemukseni perusteella voin yhtyä tähän mielipiteeseen. Mediakasvatuskoulutuksen organisoimista tulisi tarkastella entistä tavoitteellisemmin varhaiskasvattajien koulutuksessa; niin ammattikorkeakoulu- kuin yliopisto-opinnoissakin. Uskon, että toiminnan suunnittelu ja toteutus sujuisi mediakasvatuksen pohjaopintojen turvin varmasti mutkattomammin, kuin seuraavaksi kuvaamassani tapauksessa.

6 VARHAISEN MEDIAKASVATUKSEN TEEMAJAKSO

Omien media-aineistojen tekeminen antaa tilaa lasten itseilmaisulle ja luovuudelle. Median tarinat ovat keskeinen osa lasten elämää, joten ne pitää ottaa huomioon myös päivähoitossa ja esikoulussa. Median tarjoamat tarinat ja kuvat rikastavat lasten elämää ja mediakulttuurin ilmiöiden ymmärtäminen vahvistaa lasten kulttuurista kasvua. (Suonen 2008, 57.)

6.1 Lähtökohdat

Toteutin keväällä 2010 yhteensä kahden viikon mittaisen varhaisen mediakasvatuksen teemajakson Ilmajokisessa Ahonkylän koulun esikouluryhmässä. Tavoitteenani oli opinnäytetyön aiheeseen liittyen saada omakohtaista kokemusta ja näkemystä mediakasvatuksen toteuttamiseen sisältyvistä mahdollisuuksista, haasteista ja kehittämistarpeista. Teemajakso oli myös samalla Yhteisölliset ja luovat sosiaalityön menetelmät -opintojaksoon liittyvä projektiharjoittelu, jonka osalta pyrkimyksenä oli harjaantua projektin vastuullisena toteuttajana ja saada kokemusta toiminnan organisoimisesta ja yhteistyön tekemisestä eri toimijoiden kanssa. Teemajakson suunnittelua, valmistelua ja toteuttamista koskeva pohdinta perustuu pääasiassa tutkimuspäiväkirjamerkintöihin ja vanhemmille suunnatun kyselyn (LII-TE 2) tuloksiin.

Toimintasuunnitelman lähtökohtia rakentaessa sen erilaisia elementtejä oli punnitettava monelta eri kannalta. Suunnitteluun vaikuttivat ensinnäkin aikatauluun ja ajankäyttöön liittyvät seikat, sillä meneillään oli opintojen viimeinen, tiivis lähijakso, jonka yhteydessä suunnitelma olisi laadittava. Tähän liittyen ratkaisevia kysymyksiä olivat toimintaympäristö, lapsiryhmän määrä ja ikätaso, henkilökunnan määrä, tilat ja käytettävissä oleva tekniikka sekä toteutusajankohta.

Edellisiin rakenneosiin viitaten pohdin asiaa myös toteutusyhteisön saaman hyödyn näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmien koot ovat yhä useammin työntekijöihin nähden maksimimäärän rajoilla. Esimerkiksi koulujen suuria esikou-

luryhmiä yksin ohjaavien opettajien saattaa olla lähes mahdotonta toteuttaa lasten kanssa mittavampia projekteja. Teemajaksolla voisi siis tällaisessa tapauksessa olla kokemuksia rikastava vaikutus kaikkien osapuolten kohdalla.

Kerroin teemajakson ideasta esikoulunopettaja Hanna Kalliolle (KM), joka innostui ajatuksesta. Keskusteluiden kautta päädyimme siihen, että suunnitelman laatimiseen ja toteuttamiseen liittyvien seikkojen näkökulmasta Ahonkylän koulun esikoulu olisi tässä tapauksessa sopiva paikka tiiviin teemajakson järjestämiseen. Neljätoistahenkistä ryhmää ohjasi opettaja tukena ryhmäavustaja, joten harjoituksia oli mahdollista suunnitella toteutettavaksi myös kolmeen ryhmään jaettuna.

Tilojen osalta käytettävissä olivat tietokoneella ja videotykillä varustettu luokahuone, liikuntasali ja atk-luokka. Sovimme, että teemajakso toteutetaan esikoulussa kevään aikana. Alun perin tarkoituksena oli vetää projekti yhtäjaksoisesti peräkkäisinä viikkoina, mutta päädyimme kuitenkin käytännön syistä jaksottamaan puolet toimintapäivistä useammalle viikolle. Hain Ilmajoen kunnan sivistyslautakunnalta tutkimuslupaa, joka myönnettiin 9.3.2010 (LIITE 1).

6.2 Kysely vanhemmille

Kasvatuskumppanuuden, tutkimuksen eettisten periaatteiden ja lasten mediankäyttövalmiuksien kartoittamiseksi vanhemmille toimitettiin tiedote teemajaksosta (LIITE 3) sekä kyselylomake. Kyselyn eräänlaisena taka-ajatuksena oli myös saada perheissä aikaan pohdintaa siitä, millainen merkitys medialla perheessä on. Kyselyn merkitys oli tutkimuksen kannalta suuntaa-antava. Vastausprosentti oli noin 93 % (13/14).

Vastausten perusteella keskustelua tai huolta perheissä herättävät esimerkiksi eri teknisillä välineillä pelaamiseen sekä televisio-ohjelmien ja Dvd-elokuvien katsomiseen käytetty aika. Suurin osa lapsista käytti tietokonetta vähintään pari kertaa viikossa; pelaamiseen, kuvien katseluun, musiikin kuunteluun ja Internetin selaamiseen. Vanhemmat näkivät pelien ja ohjelmien vaikuttavan lasten käytökseen, puhe-tyyliin, pelkoihin ja yöunien laatuun. Huolta herättivät lapsille sopimattomien televi-

sio-ohjelmien lähettäminen lasten katseluaikaan, niistä opitut sanat ja esimerkiksi Kauhajoen koulusurman uutisoinnin herättämät ajatukset. Osassa vastauksista todettiin lehtien lööppien ja kuvien kiinnostavan lapsia ja herättävän kysymyksiä.

Noin 38,5 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei media ei ole lainkaan haitallista lapsen kehitykselle, kun taas 23 prosenttia oli asiasta jokseenkin eri mieltä. Samoin 23 % vastanneista ei haluaisi lapsen ottavan mallia (vanhemman) omasta mediakäyttämismisestä. Lähes kaikki vanhemmat olivat huolestuneita tai jokseenkin huolestuneita medioiden välittämistä sisällöistä, kuten televisio-ohjelmista, lehdistä ja Internet-sivustoista. Mediakasvatusta piti tärkeänä noin 70 prosenttia vastaajista ja loput olivat jokseenkin samaa mieltä. Yli kuusikymmentä prosenttia vastaajista kaipasi lisätietoa miten mediakasvatusta voisi toteuttaa kotona, kun taas 23 % ei kaivannut tietoa lainkaan.

Kyselyn myötä selvisi, että suurin osa teemajaksoon osallistuvista lapsista on suhteellisen paljon tekemisissä mediavälineiden- ja sisältöjen kanssa. Vanhempien huoli mediasisällöistä ja mediavälineiden käyttöön kulutetusta ajasta vahvisti toiminnan painottamista kuvanlukutaitoa ja kriittistä medialukutaitoa edistävään suuntaan. Koin, että ikärajojen ja muiden turvataitojen harjoitteluun tähtäävien toimintatuokioiden motiivit eivät ehkä toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla lyhyen teemajakson aikana. Suurin osa mediankäytöstä tapahtuu kotona vanhempien vastuulla, joten päätin jättää kyseisten teemojen käsittelyn lasten kanssa tapahtuvan vapaan keskustelun tasolle.

6.3 Toimintasuunnitelman valmistelu

Koin, että tämän mediakasvatusjakson projektiluonteen vuoksi olisi syytä luoda toimintatuokioiden ja -päivien välille tietyntyyppinen jatkumo, ”punainen lanka”. Lapsilla olisi näin mahdollisuus sisäistää asioita pikkuhiljaa ja oppia kumulatiivisesti tietyn teeman sisällä olevia tietoja ja taitoja. Suunnitelma rakentui sen myötä pääasiassa taide- ja teknologiapainotteisen näkökulman varaan, sisältäen kuitenkin myös yhteiskunta- ja kulttuurikriittisen ja suojelullisten näkökulmien piirteitä.

Toimintatuokioiden (LIITE 4) suunnittelussa hyödynsin oman ideoinnin lisäksi lähinnä Mediamuffinssi-hankkeen kautta ja sen jälkeen tuotettua oppimateriaalia (LIITE 5). ”Moni vanha keino on parempi kuin pussillinen uusia” -viisaus ei useinkaan päde mediakasvatuksessa, jonka toteuttamisen peruslähtökohtia on mediakulttuurissa tapahtuvien muutosten huomioiminen. Se edellyttää myös ajankohtaista, tuoretta materiaalia. Orientoiduin mediakasvatusjaksoon tutustumalla erilaiseen aihetta käsittelevään kirjallisuuteen, oppimateriaaleihin sekä luonnollisesti koko toiminnan taustalla vaikuttavaan Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa - julkaisuun.

Toimintasuunnitelmaa valmistellessa pohdin sitä, pitäisikö teemajaksoon sisällyttää mediatekniikan käyttöä sisältäviä harjoituksia, vai olisiko ne parempi jättää pois siksi, että suunnitelma olisi periaatteessa sellaisenaan toteutettavissa myös niiden varhaiskasvattajien toimesta, joille teknisten laitteiden käyttö on vieraampaa. Tulinkin kuitenkin samaan päätelmään Inkisen (2005,10) kanssa, jonka mukaan laitteiden käytön oppiminen yhdessä muiden kanssa on omiaan luomaan ja vahvistamaan sosiaalisia vuorovaikutussuhteita lasten kesken. Tämän ajatuksen mukaan mediatekniikan käytöstä voi olla etua niin ikään oppimisen ja vuorovaikutustaitojen kartuttamisen tukena.

Päätökseen vaikutti myös halu ottaa omat valmiudet hyötykäyttöön, sillä jokaisen kasvattajan on mielestäni hyvä toimia autenttisesti omista lähtökohdistaan ja erityisosaamisen alueistaan käsin. Tässä vaiheessa heräsi ensimmäistä kertaa kysymys siitä, missä määrin käytössä olevat mediakasvatuksen oppimateriaalit ovat sellaisia, joita kasvattajat voivat soveltaa kokonaisvaltaisesti omista lähtökohdistaan käsin. Kuten sanottua, suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynsin siis aikaisempaan koulutukseen ja harrastuspohjaan perustuvaa mediateknistä osaamista.

Toimintatuokioiden valmisteleminen oli hyvistä teknisistä taidoista, kasvatustyökemuksesta ja sosionomi (AMK) opinnoista huolimatta ensikertalaiselle haastavaa. Varhaisen mediakasvatuksen sisältöalueiden sisäistäminen ja suhteuttaminen toteuttajan omiin lähtökohtiin, varhaiskasvatuksen tavoitteisiin, aikatauluihin, toimintaympäristöön ja ryhmään nähden vaatii perusteellista pohdintaa ja suunnittelua. Esikoulunopettajan lapsiryhmää ja esiopetuksen sisällöllisiä orientaatioita koske-

vasta asiantuntemuksesta oli tässä suhteessa hyötyä niin suunnittelu- kuin toteutusvaiheessakin.

Mediakasvatukselliset toimintamahdollisuudet ovat hyvin monimuotoisia. Se, mistä näkökulmasta ja millä menetelmillä mediakasvatusta järjestetään, on periaatteessa täysin toteuttajasta ja ryhmästä kiinni. Tässä kyseisessä teemajaksoissa toiminta muodostui luontevasti kuvallisten elementtien ympärille; teoriaan perustuvan tiedon (kuvalukutaidon merkitys), kyselyn tulosten ja omien lähtökohtien perusteella. Halusin myös sisällyttää osan mediakasvatusharjoituksista esikoulussa meneillään olleisiin sisällöllisiin teemoihin.

Toimintasuunnitelman rakentamisvaiheessa huomasin, etten voinut käyttää löytämiäni oppimateriaaleja aivan sellaisenaan, vaikkakin niistä sai runsaasti ideoita toimintaan. En löytänyt kirjallisista tai verkkosivustoilla olleista materiaaleista sopivia valokuvia toimintatuokioiden, joten etsin tekijänoikeudelliselta kannalta vapaasti käytettäviä kuvia Internetistä ja omista kuvatiedostoista, joita muokkasin kuvankäsittelyohjelmalla kuhunkin tarkoitukseen sopivalla tavalla. Tähän vaiheeseen kului tietenkin aikaa, jota ei kovin paljoa ollut käytettävissä.

Muita materiaalivalmisteluja olivat esimerkiksi sopivien aikakaus- ja sanomalehtien hankinta ja sen varmistaminen, ettei lehdissä ole ikätasolle sopimattomia kuvia. Suunnitteluvaiheessa kävin useita keskusteluita esikoulunopettajan kanssa, joka piti minut ajan tasalla esimerkiksi käsittelyssä olleista teemoista ja muusta toiminnan järjestämiseen liittyvistä seikoista. Varsinaisen toimintasuunnitelman lisäksi tarvitsin myös varasuunnitelman tiettyjen toimintatuokioiden osalle, sillä koulun ATK-luokassa oli juuri meneillään remontti, jonka valmistumisajasta ei ollut täyttä varmuutta. Suunnitelman varmistuessa hyväksyin sen ohjaavalla opettajalla sekä yhteistyötahon esikoulunopettajalla.

6.4 Teemajakson toimintatuokioiden tavoitteet

Ensimmäisellä viikolla tavoitteena oli ikään kuin virittää lapset ajatukseen siitä, mitä medialla tarkoitetaan ja mitä siihen sisältyy, sekä harjoitella kuvien, äänen ja

tarinoiden tuottamista. Jaksoa edeltävällä viikolla eskarissa oli aloitettu myös uuden teeman käsittely. Suunnittelin näin ollen osan toimintatuokiosta ja käytettävistä kuvamateriaaleista kyseisen aihepiirin mukaisesti. Loppupäivien (5) osalta suunnitelmana oli ohjata lapsia tuottamaan oma, monipuolisia tekovaiheita sisältävä mediaesitys.

Toimintatuokioissa pyrittiin ottamaan huomioon lapselle luontaiset toimintatavat, kuten leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen tekeminen ja kokeminen sekä tutkiminen. Toimintatuokioiden sisällöllisinä tavoitteina oli harjoittaa lasten fyysisiä, psyykkisiä, emotionaalisia ja sosiaalisia taitoja erilaisten toimintamallien avulla. Keskeisinä tavoitteina oli tutustuttaa lapset erilaisiin mediasisältöihin ja -välineisiin, ohjata tulkitsemaan ja tuottamaan sekä harjoittamaan itseilmaisua. Yleisinä tavoitteina oli myös edistää yhteistyötaitojen sekä kriittisen medialukutaidon sisäistämistä.

6.5 Teemajakson toteutuksen arviointia

Varhaisen mediakasvatuksen teemajaksoon pyrittiin suunnittelemaan monipuolisia, tavoitteellisia ja ikäryhmälle sopivia toimintatuokioita, integroiden toiminta luontevaksi osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuvaa opetusta. Toteutunut toimintasuunnitelma on katsottavissa jäljempänä (LIITE 4).

Kylmänen (2010, 6) korostaa mediakasvattajan oppaassaan, ettei toiminnan tarkoituksena ole tuottaa lapsilla näytetöitä - aikuisten mielestä hienoja tuotoksia - vaan tavoitteena on avata lapselle median prosesseja lapsikeskeisyyttä painottaen. Suunnittelun kannalta tärkeintä on osallisuuden ja lapsilähtöisyyden huomioiminen niin, että toiminta tapahtuu lasta arvostaen, - toiminnan, kokemusten ja ongelmanratkaisun kautta. (Kylmänen 2010, 6-7.) Kyseinen ajatusmalli kuvaa hyvin sitä näkemystä, jonka perusteella pyrin suunnittelemaan teemajakson toimintatuokiot ja joka toimi ohjenuorana kaikissa lasten kanssa tehdyissä harjoituksissa. Teemajaksolla oli huomattavissa, että aikuisten kannustava ja arvostava asenne oli mahdollisesti vaikuttimena myös lasten keskinäiseen kommunikointiin. Havain-

nointimerkintöjen ja videomateriaalin kautta on todettavissa, että lapset arvioivat toistensa tuotoksia erittäin hyväksyväällä, positiivisella ja kannustavalla tavalla.

Toiminnan lomassa vapaan keskustelun kautta puheeksi tulivat esimerkiksi pelien tai ohjelmien ikäraajat ja niiden noudattaminen sekä pitkien peliaikojen tai television myöhäisiltaan venähtäneen katselun aiheuttamat haitat. Keskustelua herättivät myös lasten positiiviset ja negatiiviset mediankäyttökokemukset sekä mielipiteet erilaisten tietokone- tai konsolipelien ja televisio-ohjelmien tapahtumista ja hahmoista. Tähän liittyen voi kokemukseni perusteella korostaa, että kotien ja varhaiskasvatusyksiköiden välinen kasvatuskumppanuus mediakasvatukseen liittyvissä asioissa on hyvin tärkeää. Kasvatuskumppanuutta olisikin edistää esimerkiksi keskusteluiden ja tiedottamisen kautta sekä järjestämällä aihetta käsitteleviä vanhempainiltoja.

6.5.1 Osallistumisen ja tekemisen iloa

Teemajakson huipennuksena ja mieleenpainuvimpana kokemuksena voidaan pitää animaatioesitysten tekoprosesseja. Esityksiä tehtiin kaikkiaan kolme; yksi jokaisessa pienryhmässä. Esikoulunopettajan (Kallio 6.11.2010) mukaan vastaavalaista työtä ei olisi ollut ilman teemajaksoa mahdollista toteuttaa lapsiryhmän suuren koon vuoksi. Esitysten työstöä voidaan pitää monipuolisesti kehittäväenä; erityisesti yhteistyötaitojen, kädentaitojen, mielikuvituksen käytön, eläytymisen sekä itsetunnon ja itseilmaisun kasvamisen kannalta.

Aloitimme animaatioharjoitukset ja esitysten työstön Mediakasvatuskeskus Metkan Metkula-tarinatyökalulla, joka on kehitetty osana opetusministeriön Mediamuffinssi-hanketta. Tarinatyökalu on maksuton ja vapaasti käytettävissä oleva ohjelma (<http://mediametka.fakiirimedia.net/metkula/>). Huomasimme kuitenkin ongelman, johon en ollut osannut varautua: Metkulalla tehdyt esitykset olisi saatettava kerralla valmiiksi, sillä tallennuksen jälkeen niitä ei voinut enää muokata. Tein päätöksen, että jatkaisimme toisella ohjelmalla, jonka toimintaperiaatteet ovat hyvin samankaltaiset ja jossa välitallennus on mahdollista. Tämä tiesi hiukan lisätyötä, mutta oli sen arvoista.

Katsoimme jokaisen esityksen lasten pyynnöstä useampaan kertaan ja kaikki saivat kertoa oman esityksensä tekovaiheista. Mietimme yhdessä myös esimerkiksi sitä, millaisia eri hahmot olivat ja sitä, oliko tarinoissa jokin opetus. Lapset olivat selvästi ylpeitä omista töistään. Osa oli myös sitä mieltä, että voisi tehdä kotonakin omia esityksiä. Vain yksi lapsi ei halunnut jatkossa tehdä itse esityksiä, sillä hän ei kuulemma halunnut sotkea pöytänsä.

Niin lasten kuin ohjaajienkin mielestä erityisen hauska kokemus oli jakson lopussa kuvatun taikatemppu-videon teko, jossa jokainen lapsi esiintyi omana itsenään. Teemajakson jälkeen eskarissa järjestettiin näytökset koululaisille ja läheisen ryhmäperhepäiväkodin väelle, jossa vieraat saivat esitysten lisäksi tutustua tarinoihin, materiaaleihin ja kuvakäsikirjoituksiin. Teemajaksoon osallistuneet lapset saivat myöhemmin esikoulun kevätjuhlassa Cd-levyn, joka sisälsi animaatioesitykset ja videon.

6.5.2 Yhteenveto

Aivan kuten suunnitteluvaiheessa ennakoinkin, projektin vetäminen 14-lapsisessa koulun eskariryhmässä oli aika ajoin melko haasteellista. Toimintatuokioiden määrää ja kestoja täytyi usein suhteuttaa siihen nähden, miten lapset jaksoivat keskittyä isossa ryhmässä. Totesin myös, että toimintatuokioiden järjestyksessä tulee kiinnittää erityistä huomiota niiden kestoon ja tekemisen ja pohtimisen väliseen sopivaan vaihteluun. Tekniikan käytön pitäisi olla tasapainossa toiminnan sisällön kanssa ja muistaa, että se on mediakasvatuksen apuväline, ei itseisarvo. Ohjaajan näkökulmasta oli myös haasteellista yrittää jatkuvasti pitää tuntosarvet ylhäällä ja aistia milloin tuokio uhkasi venähtää liian pitkäksi. Suuren ryhmäkoon haasteet tulivat esille myös tiettyjen harjoitusten kautta, joissa tavoitteena oli lapsen itseilmaisun kehittäminen ja oman äänen kuuluviin tuominen.

Teemajakson eri vaiheissa tulevia, ja välillä myös jo meneillään olevia, toimintatuokiota muokattiin tilanteiden vaatimalla tavalla. Toimintatutkimuksen näkökulmasta kyseessä oli näin luonteva toiminnan kehittämiseen tähtäävä spiraalimalli:

Suunnitelmaa toteutettiin, havainnoitiin vaikutuksia, refleктоitiin saatuja kokemuksia ja sitä kautta parannettiin suunnitelmaa.

Toiminnan pohdinta, suunnittelu ja valmistelutyö olivat aikaa vievää työtä, huolimatta käytössä olleista oppimateriaaleista. Projektin aikana tulin siihen tulokseen, että työtä helpottaisi huomattavasti jos sovellettavana olisi valmis, yhtenäinen ja opetusmateriaalipaketti, joka sisältäisi konkreettista työssä hyödynnettävää eri teemoja käsittelevää kuva-aineistoa (sähköisessä muodossa) sekä esimerkiksi päivä- tai jaksokohtaisen teemallisesti yhtenevän esimerkkisuunnitelman. Tämä oman kokemukseni mukaan kannustaisi ja helpottaisi työtä huomattavasti.

Kaiken kaikkiaan koin, että lapset suhtautuivat todella positiivisesti teemajaksoon ja osallistuivat tekemiseen innokkaasti. Tutkimuspäiväkirjasta käy ilmi esikoulunopettajan huomio siitä, miten lapset viihtyivät aiempaa pidempiä aikoja yhden asian äärellä, tehden tuotoksiaan innolla ja keskittyneesti. Lapset tulivat aamuisin uteliaina tiedustelemaan, millaista toimintaa kulloisenakin päivänä olisi tiedossa. Teemajakson onnistumisen kannalta erityisen tärkeää oli hyvin sujuva yhteistyö esikoulunopettajan ja ryhmäavustajan kanssa.

Projektiluonteinen mediakasvatus voi toimia sekä varhaiskasvattajan omaa että lasten ajankohtaista mediakasvatusta sykähdyttävänä jaksone, jonka myötä on luontevaa myös jatkaa toimintaa varhaiskasvatuksen kiinteänä osana. Tämän kaltaisen projektin sopii myös hyvin opiskelijan toteuttamaksi erityisesti varhaiskasvatussyksiköissä, joissa työntekijöitä on vähän suhteessa lapsimäärään. Sekä esikoulunopettajan (Kallio 6.11.2010) mukaan että omasta mielestäni teemajakso tarjoaa mahdollisuuden toimintaan, jota muuten saattaa olla hankala toteuttaa. Ihanteellista olisi kuitenkin se, että mediakasvatus ennen kaikkea sisällytettäisiin luontevaksi osaksi koko lukuvuoden aikana tapahtuvaa varhaiskasvatusta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia mahdollisuuksia, haasteita ja kehittämistarpeita varhaisen mediakasvatuksen tavoitteelliseen toteuttamiseen voi liittyä. Tulokset johdettiin toimintatutkimuksessa kerätystä empiirisestä aineistosta, jota jäsennettiin SWOT-analyysimallia soveltaen (LIITE 6). Tutkimusaineisto koostui tutkimuspäiväkirjasta, osallistuvasta havainnoinnista, havainnoinnin tukena käytetystä valokuva- ja videomateriaalista, lasten ja median suhdetta kartoittavasta vanhemmille osoitetusta kyselystä sekä esiopetusryhmän opettajan teemajaksoon perustuvasta henkilökohtaisesta tiedonannosta.

7.1 Toiminnalla saavutetut hyödyt ja mahdollisuudet

Esikoulunopettajan arvion (Kallio 6.11.2010) mukaan lapset saivat varhaisen mediakasvatuksen teemajakson myötä paljon uusia kokemuksia erilaisten mediavälineiden ja -sisältöjen hyödyntämisestä. Merkittävimpänä kokemuksena hän pitää animaatioprojektia, joiden tuotoksia lapset muistelivat ja halusivat katsella uudelleen kevään mittaan. Animaatioprojektin kautta lapsilla oli mahdollisuus kokeilla, miten mediaesityksiä voi tehdä itse alusta loppuun ja millaisia vaiheita tekoprosessiin sisältyy. Samalla lapset saivat harjoitusta digikameran, tietokoneen, mikrofoniin ja nauhurin sekä animaatio-sovelluksen käyttämisestä. Projektin voidaan nähdä hyödyttäneen lasten mielikuvituksen, itseilmaisun, hienomotoriikan ja itsetunnon kehittymistä. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa (2008, 14) -julkaisun mukaan itse tuotetut media-esitykset edesauttavat oman ja median toiminnan ymmärtämistä.

Kuvissa, videolla ja äänitteessä esiintyminen olivat keskeisessä osassa teemajakson toimintatuokioita (LIITE 4). Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa (2008, 14) -julkaisussa esitetyn toteaman mukaan kyseiset menetelmät edistävät esiintymisvarmuuden ja myönteisen minäkuvan kehittymistä. Edellä mainittujen menetelmien

lisäksi myös sadutuksen, leikkien, jatkosatujen, lasten tekemien kuva-arvoitusten, liikuntaleikkien ja maalausten voidaan olettaa kehittäneen ilmaisu-, tunne- ja yhteistyötaitoja. Kyseisten taitojen harjaantumista pyrittiin edistämään myös ”astutaan kuvaan”-harjoituksilla sekä tuottamalla kuviin äänimaisemia.

Kriittistä medialukutaitoa kehittäviä osa-alueita harjoiteltiin eri toimintatuokioiden tunnistamalla faktan ja fiktion välisiä eroja, tekemällä erilaisia valintoja, arvioimalla ja tulkitsemalla. Tätä tukivat esimerkiksi erilaiset kuva-arvoitus -harjoitukset. Lap-silta saadun toimintatuokioiden jälkeisen välittömän palautteen, havainnoinnin ja esikoulunopettajalta saadun palautteen myötä voidaan todeta, että lapset oppivat käytettyjen menetelmien avulla nopeasti uusia asioita ja nauttivat erityisesti osallis-tavasta tekemisestä.

7.2 Varhaisen mediakasvatustoiminnan toteuttamishaasteet

Teemajakson toteuttajan näkökulmasta tiettyjen konkreettisten opetusmateriaalien huono saatavuus ja teemallisten toimintasuunnitelma-esimerkkien puute voi han-kaloittaa ohjaajan työtä. Kyseisessä teemajaksossa haasteena oli sopivien valo-kuva-aineistojen hankkiminen, joita ei toiminnan valmisteluvaiheessa löytynyt val-miista oppimateriaaleista. Tässä kyseisessä tapauksessa tämä ei kuitenkaan muodostunut esteeksi, joskin se vaikutti haasteellisesti suunnitteluaikeissa pysymiseen työmäärän kasvaessa.

Tutkimuspäiväkirjamerkintöjen mukaan suunnitteluaikeissa haasteellista oli myös varhaisen mediakasvatuksen tieto- ja taitoperustan omaksuminen, sillä me-diakasvatus ei ollut sosionomi (AMK) koulutuksen varhaiskasvatusopinnojen kautta tuttu alue. Mediakasvatus ei ole päämäärätöntä puuhastelua, vaan toteuttajan on sisäistettävä mediakasvatuksen perusteet voidakseen järjestää tavoitteellista toi-mintaa. Ilman koulutus pohjaa tiedon hankinta ja omaksuminen on täysin toteutta-jan omista motiiveista kiinni. Näin ollen esimerkiksi Esiopetuksen opetussuunni-telman perusteissa (2000) mainitut ehdot mediakasvatuksen järjestämisestä eivät välttämättä toteudu.

Toiminnan järjestämisen kannalta haasteena oli myös lapsiryhmän koko, joka ohjaajien määrään suhteutettuna vaikuttaa yleensä ottaen merkittävästi tavoitteiden asettamiseen ja saavuttamiseen. Kallion (6.11.2010) mukaan yhden aikuisen on vaikea suunnitella ja toteuttaa mielekästä mediakasvatustoimintaa suurelle ryhmälle. Tavoitteita ei tuolloin voi asettaa kovin korkealle, tai ne eivät voi olla samantaisia kuin silloin, kun lapsia on mahdollista jakaa pienempiin ryhmiin:

”Maksimimäärä lapsia yhtä aikuista kohti olisi mediakasvatusta ajatellen kuusi, ihanteellinen neljä. Esiopetusikäiset lapset innostuvat tavallisesti helposti ja haluavat tehdä asiat konkreettisesti itse, mikä onnistuu paremmin pienissä ryhmissä, kun ohjausta on enemmän saatavilla.”

Isossa ryhmässä ei välttämättä ehditä huomioimaan lasten yksilöllisiä tarpeita, joten lapsilähtöisen toiminnan tavoitteiden saavuttaminen on tällöin hyvin haastavaa. Teemajakson kannalta suhteellisen suuri esiopetusryhmän koko asetti haasteita niin toiminnan suunnittelu-, valmistelu- kuin toteutusvaiheessakin. Jokaisen toimintatuokion kohdalla tuli miettiä, voiko sen toteuttaa koko ryhmälle vai onko lapset jaettava pienempiin ryhmiin. Jälkimmäisessä tapauksessa täytyi huolehtia myös esikoulunopettajan ja ryhmäavustajan perehdyttämisestä suunnitelmaan ja toteutustapoihin hyvin tiiviillä aikataululla.

Teemajakson suunnittelun ja toteuttamisen kannalta oli niin ikään haasteellista huolehtia siitä, että toimintatuokiot noudattavat varhaista mediakasvatusta ohjaavien asiakirjojen periaatteita. Muita haasteita olivat toimintatuokioiden pituuden suhteuttaminen lapsiryhmän vireystilaan sekä tekniikan tarkoituksenmukainen käyttäminen niin, ettei siitä tulisi toiminnan itseisarvo, vaan tavoitteisiin pyrkimisen apuväline.

7.3 Mediakasvatuksen toteuttamiseen liittyvät kehittämistarpeet

SWOT-analyysin periaatteisiin sisältyy eräänlaisen toimintasuunnitelman laatiminen siitä, mitä millekin analyysin kautta selvinneelle epäkohdalle tulisi tehdä jatkossa. Siihen viitaten yleisinä kehittämistarpeina ehdotetaan, että konkreettisten opetusmateriaalien kehittämistä jatketaan ja varhaiskasvatukseen suuntautuvien

opiskelijoiden koulutukseen sisällytetään kiinteästi mediakasvatusopintoja. Niin ikään kuntien pitäisi tunnustaa mediakasvatuksen merkitys osana laadukasta varhaiskasvatusta, panostaa työntekijöiden mediakasvatuskoulutukseen ja huolehtia toiminnan viemisestä yksikkökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin.

7.3.1 Oppimateriaalit

Oppimateriaaleja on tuotettu erityisesti viimeisen viiden vuoden aikana ja kehittämistyö jatkuu edelleen eri toimijoiden kautta. Kokemukseni perusteella jo olemassa olevia tehtäväideoita ja harjoitusmalleja kannattaisi viedä kehittämistyössä vieläkin pidemmälle. Työtä helpottaisi huomattavasti esimerkiksi eri teemoihin sopivien kuva-aineistojen tuottaminen kasvattajien vapaasti ja turvallisesti käytettäviksi työvälineiksi.

Tarvetta olisi myös johdonmukaiselle teemallisten toimintajaksojen esimerkkisuunnitelmalle, jonka avulla kokematon mediakasvattaja voisi päästä helpommin alkuun. Tietyn aikajakson mittaisessa suunnitelmassa tulisi olla selkeitä, johdonmukaisia, konkreettisia ja monipuolisia eri orientaatioihin perustuvia mediakasvatuksen toimintatuokioita, joiden yhteydessä on huomioitu tarvittavat välineet ja materiaalit, ajankäyttöarvio, sopivat ryhmäkoot sekä soveltamismahdollisuudet teknisten laitteiden puutteen vuoksi. Sen pohjalta mediakasvatustoiminnan idea konkretisoituisi kasvattajille ja voisi näin osaltaan tukea tavoitteellisen mediakasvatuksen työmenetelmien integrointi-intoa varhaiskasvatustyöhön.

7.3.2 Koulutus

Esitettyihin tutkimuksiin ja omiin kokemuksiin (jotka perustuvat kasvatusalan työkokemukseen ja sosionomi-koulutukseen) viitaten näen, että mediakasvatuksella on vielä melko vakiintumaton asema varhaiskasvatuksessa. Kehitystarpeena olisi näin ollen koulutuksen lisääminen ja sisällyttäminen kiinteäksi osaksi varhaiskasvatusopintoja. Koulutuksen merkitystä mediakasvatuksen idean sisäistämisen suhteen ei pidä väheksyä.

Mediakasvatus on pedagogisten tavoitteiden lisäksi hyvin suurelta osin myös sosiaalialan ammattilaisen näkemystä vaativaa, yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan lähtökohtien huomioon ottamista. Sosionomi (AMK) koulutuksessa varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluun suuntautuvien opiskelijoiden pakollisiin opintoihin tulisi sisältyä tavoitteellisen mediakasvatuksen opintoja. Mediakasvatus on tärkeä osa ajankohtaista varhaiskasvatusta, jonka tavoitteena on ehkäistä lasten eriarvoisuutta ja syrjäytymistä, tukea osallisuutta ja huomioida mediakulttuurissa piilevät uhat lastensuojelullisesta näkökulmasta.

Sosionomin (AMK) ydinosaamiseen kuuluu ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita, kulttuureita ja osata yhteistyössä muiden kanssa vahvistaa ja luoda kansalaisuutta tukevaa yhteisöllisyyttä ja osallisuutta (Sosionomin ydinosaaminen 2001, 11–12.) Ehdotan, että mediakasvatusopintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa voitaisiin pohtia mahdollisuuksia eri koulutusalojen väliseen yhteistyöhön. Tarkastelun alle voitaisiin ottaa esimerkiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa kulttuuri-tuotannon (mediatuottamisen) ja sosiaalialan yhteistyömahdollisuudet.

7.3.3 Mediakasvatuksen vakiinnuttaminen yksikkö- ja kuntatasolla

Mediakasvatuksen merkitys olennaisena osana laadukasta varhaiskasvatusta pitäisi *tunnustaa* sekä yksikkö- että kuntatasolla. Tämä voitaisiin mahdollistaa johdonmukaisella toiminnalla: budjetoimalla henkilökunnan mediakasvatuskoulutukseen ja palkkaamalla mediakasvatukseen orientoituneita varhaiskasvatuksen ammattilaisia, sekä linjauksella, että mediakasvatusta on yksiköissä toteutettava.

Suonisen (2008, 61) mukaan mediakasvatukseen ja materiaaleihin suhtautuminen on käyttökokemusten jälkeen ollut erittäin myönteistä, vaikka päätös mediakasvatuksen järjestämisestä onkin joissain tapauksissa tullut ”ylemmältä taholta”, eikä niinkään henkilökohtaisen kiinnostuksen kautta. Esimerkiksi valtakunnallisessa Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2000) toiminnan toteuttaminen ilmaistaan ehtona. Ehtoa ei kuitenkaan toteuteta välttämättä ollenkaan tai tarpeeksi tavoitteellisesti, jos työntekijöillä ei ole toimintaan tarvittavia valmiuksia tai kiinnostusta.

8 POHDINTA

Alun perin aikomukseni oli käsitellä aihepiiriä yleisesti suosiossa olleen opinnäytetyönmallin mukaan: tekisin kvalitatiivisen kysely- ja haastattelututkimuksen varhaisen mediakasvatuksen tilasta kotikunnassani. Pohtiessani opinnäytetyön muotoa päädyin lopulta siihen, ettei tutkimusta olisi mielekästä tehdä kyseisellä tavalla. Arviointi olisi saattanut helposti näyttäytyä arvosteluna, eikä se olisi ollut missään nimessä aiheellista tai tarkoituksenmukaista. Tavoitteideni keskiössä oli tehdä jollakin tapaa hyödyllinen tutkimus, joka olisi osaltaan kannustamassa kasvattajia ottamaan mediakasvatuksen tavoitteelliseksi osaksi varhaiskasvatustyötä.

Motivaationi tutkia, oppia ja kehittää on ollut suuri koko prosessin ajan. Toivonkin, että se missä tutkimuksen tekijänä olen vajavainen, kompensoituu hiukan sillä innolla, aidolla kiinnostuksella ja sinnikkyydellä, jolla olen aihetta käsitellyt. Opinnäytetyöprosessi kasvatti valtavasti ongelmanratkaisua, -riskienhallinta- ja paineensietokykyä sekä tietenkin ammatillisia valmiuksia. Uskon, että se tulee myös hyödyttämään merkittävästi sosionomi (AMK) työssä. Koin kehittävänä myös sen, että opin etenkin prosessin loppuvaiheessa pyytämään neuvoja ja ohjausta silloin, kun sitä eniten tarvitsin. Ymmärsin, ettei itsenäisen työn tarvitse välttämättä olla yksinäistä työtä: tietokoneen näyttöruutua tuijottaessa monesti sokeutuu omalle tekstille, eikä niin sanotusti näe metsää puilta. Tämän totesin erityisesti tutkimuksen johdopäätösten selkiytymisen osalta.

Varhaiskasvattajien on tärkeää pohtia omia asenteitaan mediaa ja mediakasvatusta kohtaan. Itse haluan omalla esimerkilläni osoittaa sen, miten mediaa voi hyödyntää luovasti omiin tarpeisiin sopivalla ja turvallisella tavalla, sekä ohjata lapsia ja kasvattajia toimimaan median kanssa - ei sitä vastaan. On tullut korkea aika tunnustaa se, että mediasta on tullut kiinteä ja lähtemätön osa kulttuuria. Lapsen kohdatessa sen mukanaan tuomat haasteet on tärkeää, että hänellä on selviämiskeinoja myös median negatiivisessa vaikutuskentässä.

Kasvattajalla on haasteellinen tehtävä ottaa selvää ja pysyä ajan tasalla lasten mediakulttuurissa vaikuttavista ilmiöistä. Koen erityisesti sosionomi (AMK) näkö-

kulmasta katsottuna, että mediakasvatuksen lähtökohtana ja samalla toteuttamisen haasteena on lapsen omasta kokemusmaailmasta - mediankäytön herättämistä positiivisista ja negatiivisista - tunteista kumpuavaan sosiaaliseen, fyysiseen ja psyykkiseen käytökseen reagoiminen lasta tukien, kuunnellen ja arvostaen.

Toivon, että tämän opinnäytetyön kautta myös lukijalla herää mietteitä omasta roolistaan mediakulttuurin jäsenenä. Jokainen meistä voi esimerkillään ja valinnoillaan olla mukana vaikuttamassa mediakulttuurin kehitykseen niin, että lapsella olisi turvallista kasvaa ja kehittyä sen uteliaana tutkijana. Mediamyrskyn silmässä - varhaisen mediakasvatuksen keinoin - iloitaan lempeästä sateesta, opitaan suojautumaan rankkasateen yllättäessä, turvaudutaan aikuiseen salamoiden lyödessä taivaalta ja tutkitaan veden pinnalla väreileviä heijastuksia maailmasta.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uud. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uud. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alanen, V. 2007. Lastentarha- ja luokanopettajaopiskelijat ja mediakasvatus - Käsitteitä mediakasvatuksen tärkeydestä, kokemuksia mediakasvatuksen opinnoista ja toimenpide-ehdotuksia helpottamaan mediakasvatuksen toteuttamista. Selvitys. [Verkkójulkaisu.] Opetusministeriö: Mediamuffinssi: SOOL. [Viitattu 20.10.2010.] Saatavana: <http://www.kerhokeskus.fi/easydata/customers/kerhokeskus/files/mediakasvatus/MM07-raportti-netti.pdf>
- Alanen, V., Sinko, P. & Vesterinen, O. (toim.) 2009. Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa. Helsinki: Kerhokeskus - koulutyön tuki: Opetushallitus.
- Bandura, A. 1997. Sosiaalis-kognitiivinen teoria. Teoksessa: R. Vasta (toim.): Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomentaja Anne Toppi. 2. versio. Kuopio: Puijo, 15, 28-29.
- Engblom, J., Krappe, S-M., Suominen, A. & Tukkk. 1998. Liiketoiminnan nelikenttäanalyysi. PK-yrityksen riskienhallinnan työvälinesarja: Liikeriskien hallinta. Versio 1.0.27.8.1998. [PDF-tiedosto.] ESR: Työsuojelurahasto. [Viitattu 17.11.2010.] Saatavana: <http://www.pk-rh.fi/pdf/swot-ohje>
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2000. [Elektroninen aineisto.] Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 5.11.2010.] Saatavana: <http://www02.opi.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>
- Hallitusohjelma. 24.6.2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma. [Elektroninen aineisto.] Helsinki: Valtioneuvosto. [Viitattu 28.10.2010.] Saatavana: <http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/ohjelma/fi.jsp#4>
- Heikkinen, H. L. T. 2010. Toimintatutkimus - Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä

aloittelevalla tutkijalla. 3. uud. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 214-215, 219-224, 227.

- Inkinen, T. 2005. Johdattava polku lasten tietoyhteiskuntaan. Teoksessa: A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.): Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 9-13.
- Kallio, H. <xxx.xxx@xxx.fi> 6.11.2010. Palaute teemajaksosta. [Henkilökohtainen tiedonanto]. Vastaanottaja: Katariina Kallio. [Viitattu 18.11.2010]
- Keränen, E. & Ojala, V. 2007. Mediamuffinssi -hanke 2006-2007. Loppuraportti. [Verkojulkaisu.] Helsinki: Kerhokeskus - koulutyön tuki: Opetushallitus. [Viitattu 28.10.2010.] Saatavana: http://www.kerhokeskus.fi/easydata/customers/kerhokeskus/files/liitetiedostot/Mediamuffinssi-raportti_2006-2007.pdf
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalla tutkijalla tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uud. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 70-73.
- Korhonen, P. 2010. Median asettamia haasteita pienten lasten hyvinvoinnille. Teoksessa: M. Meriranta: Mediakasvatuksen käsikirja. Kuopio: Unipress, 11-13.
- Kotilainen, S. & Hankala, M. & Kivikuru, U.(toim.) 1999. Mediakasvatus. Helsinki: Edita.
- Kotilainen, S. 1999. Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa: S. Kotilainen, M. Hankala & U. Kivikuru (toim.): Mediakasvatus. Helsinki: Edita, 31-41.
- Kupiainen, R., Niinistö H., Pohjola, K. & Kotilainen, S. 2006. Mediakasvatusta alle 8-vuotiaille: Keväällä 2006 toteutetun Mediamuffinssi-kokeilun arviointia. Selvitys. [Verkojulkaisu.] Tampere: Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö. [Viitattu 1.10.2010.] Saatavana: <http://www.tay.fi/jouritutkimus/Muffinssi%20verkkoon.pdf>
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus: Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Kuutti, H. & Puro, J-P. 2006. Uusi mediasanasto. Jyväskylä: Atena.

Kynäslahti, H., Kupiainen, R., Lehtonen, M. (toim.) 2007. Näkökulmia mediakasvatukseen. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [Verkkojulkaisu.] Helsinki: Mediakasvatusseura, 61-64. [Viitattu 27.9.2010.] Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/>

L13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.

Lahikainen, A.R., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (toim.) 2005. Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus.

Laine, R., Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

Laitinen, S. 2007. Kuvaa ymmärtämään – visuaalisen mediatajun ja – taidon opettamisesta. Teoksessa: H. Kynäslahti, R. Kupiainen & M. Lehtonen (toim): Näkökulmia mediakasvatukseen. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [Verkkojulkaisu.] Helsinki: Mediakasvatusseura, 61-64. [Viitattu 27.9.2010.] Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/>

Lapset ja media -hanke: Positiivista mediakasvatusta ja turvallista mediankäyttöä. 28.2.2006. Tiedote. [Viitattu 28.10.2010.] Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2006/2/lapset_ja_media_hanke_positiivista_mediakasvatusta_ja_turvalli?lang=fi

Lehtipuu, U. 2006. Ruuturitari ja Digidonna. Lapsi matkalla mediaan. Helsinki: WSOY.

Lehtonen, P. 2007. Tapaus- ja toimintatutkimuksen yhdistäminen. Teoksessa: R. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen: Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 246.

Matikkala, U. & Lahikainen, R. 2005. Pelit, tietokone ja kännykkä lasten sosiaalisissa suhteissa. Teoksessa: A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.): Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 92-109.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. 2008. Helsinki: Stakes: Opetusministeriö.

Mediamuffinssi - maistuvaa mediaa muksuille. [Verkkosivusto.] Helsinki: Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. [Viitattu 28.10.2010.] Saatavana: <http://www.kerhokeskus.fi/index.php?mid=793>

Meriranta, M.(toim.) 2010. Mediakasvatuksen käsikirja. Kuopio: Unipress.

- Mustonen, A. 2006. Mediasta se pienikin ponnistaa. Teoksessa: H. Niinistö (toim.), A. Ruhala (toim.), A. Henriksson & L. Pentikäinen: Mediametkaa. Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy, 16-20.
- Niinistö, H. (toim.), Ruhala, A. (toim.), Henriksson, A. & Pentikäinen, L. 2006. Mediametkaa. Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Niinistö, H. & Ruhala, A. 2007. Pienten lasten mediakasvatus. Teoksessa: H. Kynäslähti, R. Kupiainen & M. Lehtonen (toim.): Näkökulmia mediakasvatukseen. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. Helsinki: Mediakasvatusseura, 123-133.
- Noppiari, E., Uusitalo, N., Kupiainen, R. & Luostarinen, H. 2008. "Mä oon nyt online!". Lasten mediaympäristö muutoksessa. Julkaisuja sarja A104/2008. Tampere: Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Sosionomin (AMK) ydinosaaminen: Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. 2001. Rovaniemi: Rovaniemen ammattikorkeakoulu.
- Suoninen, A. 2008. Mediakasvatus päiväkodissa ja esiopetuksessa. Mediakasvatuksen tilan ja Mediamuffinssi-oppimateriaalien käyttöönoton arviointi syksyllä 2007. Raportti. [Verkojulkaisu.] Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus. [Viitattu 1.10.2010.] Saatavana: http://www.kerhokeskus.fi/easydata/customers/kerhokeskus/files/liitetiedostot/mediakasvatus_paivakodissa_raportti_final.pdf
- Tuomi, J. 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Valkonen, S., Pennonen, M. & Lahikainen, A R. 2005. Televisio pienten lasten arjessa. Teoksessa: A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.): Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 58-91.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 2. p. Helsinki: Stakes. Oppaita 56.
- Vasta, R. (toim.)1997. Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomentaja Anne Toppi. 2. versio. Kuopio: Puijo.
- YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus. 20.11.1989. [Verkojulkaisu.] Helsinki: Suomen UNICEF ry. [Viitattu 1.9.2010.] Saatavana: http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

ILMAJOEN KUNTA
Sivistyslautakunta

Kokouspäivämäärä
9.3.2010

Sivu
17

YHT 107/2010/422

SIV 27 § KATARIINA KALLION TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Katariina Kallio opiskelee Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikössä sosionomi (AMK) tutkintoon valmistavassa sosiaalialan koulutusohjelmassa. Hän tekee opinnäytetyötä liittyen varhaiseen mediakasvatukseen. Suunnitelmassa on hankkia opinnäytetyön empiirinen materiaali maaliskuuhuhtikuun aikana yhteensä kahden viikon mittaisen projektiharjoittelun kautta. Projektiharjoittelun tavoitteena on toteuttaa toiminnallinen varhaisen mediakasvatuksen teemajakso Ahonkylän koulun esikoulussa. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua syksyllä 2010.

Katariina Kallio anoo lupaa projektiharjoittelun/ opinnäytetyötutkimuksen toteuttamiseen Ahonkylän koulun esikoulussa. Projektiharjoittelun ajankohdat ovat 22.-26.3., 6.-8.4. ja 15.-16.4.2010.

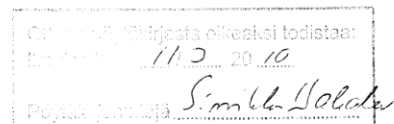
Sivistystoimenjohtajan ehdotus:

Sivistyslautakunta päättää myöntää Katariina Kalliolle esittelytekstistä lähemmin ilmenevän tutkimusluvan.

Päätös:

Ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

(Lisätietoja: sivistystoimenjohtaja Sinikka Hakala, puh. 06-4191280)

Pöytäkirjantarkistajien nimet
Lautakunta Hallitus Valtuusto

Sak Ju

1(2)

Liite 2: Kyselylomake vanhemmille

Lapsi ja media

Kyselyllä kartoitetaan esikoululaisen mediavalmiuksia sekä vanhempien ajatuksia mediaan liittyvistä seikoista. Voit vastata kysymyksiin nimettömästi. Vastaukset käsitellään huottamuksellisesti. Kyselyn tulosten yhteenvetoa käytetään aineistona opinnäytetyössä.

Millaisia mediavälineitä kotoa löytyy?

☐ televisio	☐ tallentava digiboxi
☐ radio	☐ dvd-soitin
☐ sanoma- tai aikakauslehtiä	☐ kamera / videokamera
☐ tietokone	☐ kännykkä
☐ pelikone (esim. Nintendo, PlayStation tms.)	☐ jokin muu, mikä?
_____

Onko lapsella käytössään oma

☐ kännykkä	☐ pelikone
☐ televisio	☐ tilattu lehti
☐ radio	☐ kamera
☐ tietokone	☐ Jokin muu mediaväline, mikä?
_____

Lapsi käyttää tietokonetta

☐ päivittäin	Mihin tarkoitukseen lapsi käyttää tietokonetta?
☐ pari kertaa viikossa	_____
☐ pari kertaa kuukaudessa	_____
☐ ei lainkaan	_____

Onko media aiheuttanut huolta tai ongelmia perheessänne? Millaisia?

Onko lapsi esittänyt kysymyksiä liittyen mediasisältöihin tai välineisiin? Millaisia?

2(2)

Oletko huomannut median vaikuttaneen lapsen leikkeihin tai muuhun tekemiseen? Miten? (Voit jatkaa vastausta tarvittaessa lomakkeen kääntöpuolelle)

Merkitse numerolla mitä mieltä olet seuraavista väitteistä:

1.) samaa mieltä, 2.) jokseenkin samaa mieltä, 3.) jokseenkin eri mieltä, 4.) eri mieltä

- Tv-ohjelmien / elokuvien ikäraajat ovat tarpeellisia
- Pelien ikäraajat ovat tarpeellisia
- Noudatamme aina tv-ohjelmien / elokuvien ikärajoja
- Noudatamme aina pelien ikärajoja
- Media on haitallista lapsen kehitykselle
- Media on lapsille tärkeää
- Toivon, että lapsi ottaa omasta mediakäyttytymisestäni mallia
- Media tuottaa lapselle iloa
- Media on tavallinen osa arkea
- Seuraan ja rajoitan lapseni mediankäyttöä
- Mediakasvatus on tärkeää
- Lapsi pärjää median kanssa yksin
- Lapseni käyttää mediaa monipuolisesti
- Median käyttö on hallinnassa perheessämme
- Lapseni on taitava mediankäyttäjä
- Kaipaan lisätietoa siitä, miten mediakasvatusta voitaisiin toteuttaa kotona
- Mediasisällöt (esim. tv-ohjelmissa, lehdissä, Internetissä) huolestuttavat
- Olen saanut / hankkinut tietoa mediakasvatuksesta
- Lapseni on kiinnostunut mediasta (sisällöistä ja välineistä)

Kiitos kyselyyn vastaamisesta! Palautathan lomakkeet eskariin 26.3.2010 mennessä. Lisätietoa mediakasvatuksesta löytyy esim. osoitteesta:

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapset_ja_media/

Liite 3: Tiedote vanhemmille

TEEMAJAKSO ESKARISSA:
Varhainen mediakasvatus

Hyvät vanhemmat

Opiskelen sosionomi (AMK) tutkintoon valmistavassa sosiaalialan koulutusohjelmassa Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Teen opinnäytetyötä liittyen varhaiseen mediakasvatukseen, jossa tavoitteenani on tutkia ja arvioida mediakasvatuksen toteuttamismahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa.

Toteutan Ahonkylän koulun eskarissa opinnäytetyöhön liittyvän varhaisen mediakasvatuksen teemajakson ajalla 22.–26.3. 6.–8.4 ja 15.–16.4.2010.

Teemajakson aikana ohjaamme yhdessä Hanna-opettajan kanssa erilaisia mediakasvatuksellisia toimintatuokioita.

Pyytäisin ystävällisesti teitä vanhempia täyttämään ohessa olevan mediakäyttöön liittyvän kyselylomakkeen. Kyselyn ja teemajakson kautta saatu tieto käsitellään täysin luottamuksellisesti.

Palautattehan kyselylomakkeen eskariin pe 26.3.2010 mennessä.

Suuri kiitos jo etukäteen!

VARHAINEN MEDIKASVATUS

- Osa ajanmukaista varhaiskasvatusta
- Oppimista ja kasvua median parissa, tavoitteena mediataitojen kehittyminen.
- Tutustumista erilaisiin mediasisältöihin ja välineisiin: lehdet, kirjat, kuvat, musiikki, Internet, kamera, televisio, tietokone, radio, ym.
- Pohdintaa, tulkintaa, tekemistä ja ilmaisua.
- Kyseenalaistamista, kysymistä ja valintojen tekoa.

Yhteistyöterveisin

Katariina Kallio
sosionomi (AMK) opiskelija
Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Vastaan mielelläni mahdollisiin teemajaksoa koskeviin kysymyksiin sähköpostitse:
[REDACTED]

1(5)

Liite 4. Toteutunut toimintasuunnitelma

Maanantai 22.3.2010

Tavoitteena on hahmottaa mitä media tarkoittaa ja luoda käsitystä mediaympäristöstä ja itsestä median käyttäjänä. Tutustutaan median eri ilmenemismuotoihin (tunnetaidot, sosiaaliset taidot, vastaanottamisen ja tuottamisen taidot).

Leikki: Hedelmäsalaatti. Tuolit (-1 osallistujiin nähden) asetetaan rinkiin. Osallistujat istuvat tuoleille, yksi jää ringin keskelle seisomaan. Istujille jaetaan kortit, joissa on kuvia eri medioista (esim. televisio, tietokone, sanomalehti, kännykkä tai radio). 3-4 saa samanlaisen kuvan. Ringin keskellä oleva sanoo jonkin edellä olevista medioista, jolloin kyseisen kortin omaavat vaihtavat nopeasti paikkaa ja keskellä oleva yrittää päästä istumaan. Ilman paikkaa jäänyt antaa korttinsa edelliselle keskellä olijalle ja sanoo seuraavan sanan. Jos hän huutaa "Media!", kaikki vaihtavat paikkaa.

Leikki: Muistipeli. Ohjaaja asettaa lattialle erilaisia esineitä, sekä mediaan liittyviä, että siitä irrallisia (sanomalehti, kännykkä, kamera, johto, kirja, cd-levy, pallo, lego ja niin edelleen.). Tutustutaan esineisiin. Ohjaaja poistaa yhden niistä, etteivät lapset näe, jonka jälkeen muistellaan mikä esineistä puuttuu. Lopuksi mietitään mitkä tavaramerkit liittyvät mediaan ja miten muut tavaramerkit voitaisiin "taikoa" mediaksi (=ottamalla niistä kameralla kuva, tekeillä niiden käytöstä juttu sanomalehteen ja niin edelleen.).

Askartelu: Media-muistipelikortit. Väritetään valmiit kuvat, leikataan ja liimataan kartongille. Tunnistetaan kuvat ja keskustellaan niiden aiheista: ovatko tuttuja, kuka on käyttänyt mitään laitetta ja löytyykö niitä kotoa, mitä televisio-ohjelmia lapset katsovat ja niin edelleen. Pelataan korteilla yksin tai parin kanssa.

Erilaisia media-aiheisia kuvia oli yhteensä 18, jotka oli valittu pääasiassa Windows Wordin ClipArt-kuvatiedoista. Kuvien aiheena olivat televisio, tietokone, sanomalehti, radio, digivideokamera, muistitikku, kännykkä, digikamera, kannettava tietokone, kirja, pelikonsolilla pelaaminen, mikrofoni, cd-levy, uutistoimittaja, mp3-soitin ja ääni-cd:n symboli. Lisäksi yhdessä kuvassa olivat ikärajasymbolit K3 ja K7.

Tiistai 23.3.2010

Eskareiden jumppapäivä. Otetaan media mukaan liikuntaan ja harjoitellaan valokuvausta. Tavoitteena harjoittaa ilmais- ja tunne- ja yhteistyötaitoja sekä motorisia ja mediateknii-
kankäytön taitoja.

Liikunta, valokuvaus ja musiikki: Annetaan digikamerat kahdelle lapselle ja laitetaan musiikki soimaan, jonka rytmissä lapset liikkuvat. Musiikki pysäytetään yllättäen, jolloin lasten tulee jähmettyä siihen asentoon, jossa olivat. Valokuvaajat käyvät ottamassa valitsemastaan "patsaasta" kuvan ja antavat sen jälkeen kameran hänelle. Sama toistuu niin kauan,

2(5)

että kaikki ovat saaneet ottaa kuvan. (Kuvat katsottiin seuraavana päivänä ja tarkasteltiin eri kuvakokoja.)

Meteoriittimyrsky: Rutataan sanomalehden sivuista tiiviitä palloja. Jakaannutaan kahteen joukkueeseen ja yritetään heittää toisen joukkueen puolelle ”mediameteoriitteja” niin nopeasti kuin mahdollista. Se joukkue voittaa, jonka puolella on ajan loppuessa vähemmän meteoriitteja.

Meteoriittien kuljetus: Rapukävelyä (sanomalehtimyytty vatsan päällä), karhukävelyä (niskassa), konkkausta (toisen jalan polvitaipessa), juoksua (polvien välissä), pareittain kävelyä (selkien välissä).

Jerusalemien suutari: Tarvikkeina sanomalehtiä, paikkamerkit ja musiikkia. Paikkamerkit asetetaan rinkiin. Musiikin soidessa lapsen liikkuvat niiden ulkopuolella. Musiikin tauotessa lapset yrittävät etsiä paikan. Ilman paikkaa jäänyt etsii loppurentoutuspaikan.

Rentoutus. Valot himmennetään, lapset asettuvat makuulle silmät kiinni. Kuunnellaan rauhallista musiikkia.

Keskiviikko 24.3.2010

Tavoitteena on oppia arvioimaan todellisen ja epätodellisen eroja. Harjoitellaan valintojen tekemistä, itseilmaisua, mediasisällöistä keskustelemista ja oman mielipiteen muodostamista ja arvioimista (kaikki taitoalueet).

Todellisen ja epätodellisen kuvan ero: Heijastetaan videotykillä erilaisia kuvia, aitoja ja muokattuja (jollain tapaa hullukurisia, aiheena esimerkiksi avaruus). Keskustellaan miten kuvista voisi tietää mikä on totta, mikä tarua, ja miksi epätosia kuvia ja juttuja julkaistaan.

Askartelu ja kuvaamataito: Lapset leikkaavat lehdistä haluamia kuvia. Keskustellaan kuvavalinnoista (mitä kuvassa tapahtuu, mitä on tapahtunut juuri ennen kuvan ottamista, mitä tapahtuu sen jälkeen, missä kuva on otettu, mikä vuodenaika kuvassa on, ja niin edelleen). Liimataan kuvat paperille ja piirretään tai maalataan vesiväreillä kuville ympäristö. Kuvia voi olla kaksi, joista toisen ympärille maalataan todenmukainen ympäristö ja toisen ympärille epätodellinen ympäristö. Esitellään omat taideteokset muille ja kerrotaan mitä niissä tapahtuu.

3(5)

Torstai 25.3.2010

Tavoitteena kehittää lapsen kriittistä medianlukutaitoa, tunnetaitoja, sosiaalisia taitoja sekä harjoitella valintojen tekemistä sekä arviointia ja tulkintaa.

Aamulla tehtiin edellisenä päivänä aloitettu maalaus loppuun. Lapset myös valokuvasivat oma-aloitteisesti töitään.

Kuvan rajaus: Näytetään videotykillä (voidaan käyttää myös piirtoheitintä tai paperista versiota) rajattu osa kuvasta. Lapset kertovat mitä kuvassa näkyy ja mitä rajauksen ulkopuolella voisi olla. Näytetään kokonainen rajaamaton kuva. Keskustellaan siitä miten kuvan merkitys muuttuu sitä rajatessa, ja mihin sillä mahdollisesti pyritään.

Kuva-arvoitus: Tarkastellaan lehtikuvaa diakehyksen läpi ja etsitään sopivaa kohtaa kuva-arvoitukselle. Piirretään kehyksen ympärille ääriiviivat. Leikataan kuva-arvoitus irti ja arvuutellaan parin kanssa mitä toisen kuvan ulkopuolella tapahtuu. Voidaan tehdä myös toisinpäin, eli arvailla mitä leikatussa aukossa voisi näkyä.

Perjantai 26.3.2010

Tavoitteena harjoitella kriittistä medianlukutaitoa, tunnetaitoja, sosiaalisia taitoja sekä valintojen tekemistä, arviointia ja tulkintaa

Kuvaan heittäytyminen: Heijastetaan videotykillä kuvia. Kuvitellaan, että astutaan kuvan ympäristöön. Mitä nähdään, kuullaan, tunnetaan jalkojen alla, mitä voi koskettaa ja miltä se tuntuu, mitä haistetaan tai maistetaan. Liikutaan kuvassa: mitä tulee vastaan, mikä vuodenaika tai vuorokauden aika on. Keskustellaan kuvan hahmojen kanssa, kysellään ja mietitään mitä hahmo vastaa. Harjoitus äänitettiin ja kuunneltiin äänimaisemat uudelleen kuvien katselun yhteydessä.

Äänimaiseman tuottaminen kuvaan: Heijastetaan videotykillä erilaisia kuvia, joihin lapset luovat äänimaisemia soittimilla (noin 4-5 erilaista, jotka annetaan aina seuraavalle lapselle kuvan vaihtuessa). Valitaan jokin kohta kuvasta ja mietitään millaisia ääniä juuri siinä kohdassa kuuluu.

Lopuksi kuunnellaan hiljaisuutta. Mitä ääniä lapsi kuulee itsessään, huoneessa, sen ulkopuolelta, ja niin edelleen. Keskustellaan siitä, mitä kukin kuuli. Mietitään miksi hiljaisuutta on välillä hyvä kuunnella (turvataidot).

4(5)

Tiistai 6.4.2010

Tavoitteena harjoitella mediakriittisyyttä, sosiaalisia taitoja, vastaanottamisen ja tuottamisen taitoja ja tunnetaitoja. Omien mediaprojektien tuottamista.

Leikki: Rikkinäinen puhelin. Osallistujat istuvat piirissä. Aloittaja kuiskaa lauseen vieresään istuvalle lapselle ja tämä kertoo sen seuraavalle ja niin edelleen. Viimeinen kertoo kuulemansa ja ensimmäinen paljastaa liikkeelle laskemansa viestin, joka todennäköisesti on muuttunut huomattavasti matkalla. Keskustellaan siitä, miten kukin viestin kuuli.

Jatkosatujen keksimistä. Yksi aloittaa kertomuksen, jota seuraava jatkaa. Harjoitus äänitettiin ja kuunneltiin.

Jakaannutaan pienryhmiin. Ohjaajat ryhmäsaduttavat lapsia ja kirjoittavat tarinan paperille sellaisena, kuin lapset sen kertovat. Sen pohjalta lapset piirtävät kuvakäsikirjoituksen; noin kahdeksan A5-kokoista kuvaa.

Keskiviikko 7.4.2010

Harjoitellaan omien mediaprojektien tuottamista. Tavoitteena kehittää tunnetaitoja, sosiaalisia taitoja sekä vastaanottamisen taitoa.

Jatketaan siitä, mihin eilen jäätiin: Taustan ja hahmojen askartelua monipuolisia materiaaleja käyttäen (pahvi, kankaat, muovailuvaha, puutikut jne.). Valokuvataan tarinan tapahtumat (kuva-animaatio).

Torstai 8.4.2010

Tavoitteena on harjoitella lapsille sopivien Internet-sovellusten käyttöä (turvataidot) sekä esitysten luomista, omien ideoiden ja ajatusten esiin tuomista ja toisten mielipiteiden kunnioittamista (sosiaaliset taidot ja vastaanottamisen- ja tuottamisen taidot). Tarkastellaan kuvia ja äänimaisemia (tunnetaidot).

Metkula: <http://mediametka.fakiirimedia.net/metkula/> tarinastudio. Vapaata kokeilua ja kuvatarinan tekemistä pienryhmissä.

5(5)

Torstai 15.4.2010

Harjoitellaan esitysten luomista, omien ideoiden ja ajatusten esiin tuomista ja toisten mielipiteiden kunnioittamista (sosiaaliset, vastaanottamisen- ja tuottamisen taidot). Tuotetaan äänimaisemia eläytyen tarinaan (tuottamisen taidot ja tunnetaidot). Opitaan tekemään valintoja ja yhteistyötä.

Tehdään kuvatarinat loppuun ryhmässä ohjaajan tukemana niin, että jokaisen mielipide tulee kuulluksi ja animaatiosta tulee juuri sellainen, kuin lapset sen kokevat ja näkevät hyväksi (kuvien asettaminen oikeaan järjestykseen ja tarinan selostuksen äänitys).

Perjantai 16.4.2010

Julkistetaan itse tuotetut mediaesitykset muille ryhmille, kuvaillaan, arvioidaan ja tulkitaan niitä, vaikutetaan median tuottamisella ja luodaan omaehtoista mediakulttuuria. Videon tekemisessä harjoitellaan myös mediakriittisyyttä tutustumalla keinoihin, joilla tapahtumia ja todellisuutta voidaan median keinoin vääristää.

Katsotaan valmiit animaatioesitykset ja keskustellaan tekoprosessista ja sisällöistä.

Maaginen pahvilaatikko: Asetetaan videokamera jalustalle. Kamera kuvaa suurta pahvilaatikkoa, jonne yksi lapsista menee piiloon niin, ettei häntä näy. Nauhoitus keskeytetään ja lapsi tulee pois laatikosta niin, ettei se siirry pois paikaltaan. Nauhoitus alkaa uudelleen ja sama toistuu muiden lasten osalta. Videolla tämä näyttää siltä, kuin laatikkoon mahtuisi mystisesti samaan aikaan monta lasta. Lopuksi ryhmän viimeinen tai opettaja voi tulla ja kantaa koko laatikon pois. Katsotaan valmis esitys.

Liite 5. Teemajakson suunnittelun kannalta olennaisia oppimateriaaleja

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa (2008). Mediamuffinssi-hanke ja Stakes tuottivat yhteistyössä Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa -oppaan tukemaan Varhaiskasvatuksen perusteet -julkaisua. Opas on tarkoitettu varhaiskasvattajille mediakasvatuksen tietopaketti.

Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa (2009). Oppaassa avataan esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmien perusteita mediakasvatuksen näkökulmasta. Julkaisussa tarkastellaan mediakasvatuksen suunnittelua ja toteutusta eri oppiaineissa ja sisältöalueissa, sekä tutustutaan mediakasvatuksen teoriapohjaan ja historiaan sekä lasten mediamaailmaan. Materiaali sisältää ideoita, tehtävä- ja materiaalivinkkejä mediakasvatuksen tueksi.

Kuvaa, ääntä & tekstiä - medialukutaidon harjoituksia alkuopetukseen ja kerhoihin (2009). Oppimateriaali on tarkoitettu alkuopetusikäisten opettajille, kerhohjaajille ja muille kasvattajille. Tehtävät on tarkoitettu sovellettaviksi oman ryhmän tarpeisiin ja niitä voidaan käyttää myös vanhempien lasten opetuksessa. Materiaalissa tutustutaan mediaan kuva-, ääni- ja tekstiharjoitusten avulla.

Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla (2006). Käytännönläheinen kirja syntyi Mediamuffinssi-hankeen pilotointivaiheessa käytettyjen materiaalien kehitystarpeiden pohjalta. Kirja tarjoaa ajankohtaista tietoa mediakasvatuksesta ja sisältää vinkkejä toteutustavoista. Teorian ja sovellettavien tehtävien tavoitteena on vahvistaa lasten ja aikuisten mediataitoja.

Mediametkaa! Osa 2 - Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan (2007). Kirjan tavoitteena on yhdistää mediakasvatuksen teoriaa käytännön toimintaan. Kirja on suunnattu varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, kerhotoiminnan henkilökunnalle sekä vanhemmille kasvatustyön tueksi.

Muffe ja kadonnut avain – Mediakasvatuksen tehtäviä 3-8-vuotiaille (2006).

Tehtäväkirja on osa Mediamuffinssi-hanketta ja sen voi tilata maksutta Kerhokeskus – koulutyöntuki ry:n verkkosivuilta. Selkeässä tehtäväkirjassa tutustutaan mediaan satujen, tehtävien ja laulujen avulla, sekä kerrotaan mediakasvatuksen pääpiirteistä. Kirjan mukana tulee ääni-CD.

Mediakasvatusseura Metka. Mediakasvatuskeskus Metkan verkkosivusto tarjoaa kasvattajille tukea ja materiaalia mediakasvatustyöhön, sekä lapsille ja nuorille mahdollisuuksia mediataitojen harjoitteluun tekemällä ja tutkimalla. Oppimateriaali on jaettu kahteen osaan: Freimi keskittyy liikkuvan kuvan kasvatukseen ja Skriini puolestaan Freimin ulkopuolelle jäävään mediaan.

Kiehtovat kuvat. Toimintatuokioita kuvien äärellä 6-8 -vuotiaille. Mediakasvatuskeskus Metkan julkaisemaan Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla -teokseen perustuvassa julkaisussa esitellään kuvanlukutaitoa harjaanuttavien toimintatuokioiden sarja. Tuokioita julkaisussa on yhteensä seitsemän. Osa tehtävistä perustuu kirjaan sellaisenaan, osaa on kehitelty eteenpäin ja osa on uusia.

Liite 6: SWOT-analyysi teemajakson pohjalta.

<p>VAHVUUDET</p> <ul style="list-style-type: none">- Lapset saivat paljon uusia kokemuksia mediavälineiden ja sisältöjen hyödyntämisestä.- Toiminta oli linjassa varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen suhteen.- Mediakasvatuksen eri osa-alueet tulivat toiminnassa esille: tunnetaidot, turvataidot, sosiaaliset taidot sekä vastaanottamisen, tuottamisen ja kommunikoinnin taidot.- Toiminta harjoitti kriittisen medialukutaidon edistymistä.- Toiminta hyödyttää monipuolisesti lasten kokonaisvaltaista kehitystä ja hyvinvointia.- Lapset nauttivat tekemisestä ja saivat luoda omaa mediakulttuuria	<p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none">- Konkreettisten opetusmateriaalien, kuten valokuvien huono saatavuus ja toimintasuunnitelma-esimerkkien puute loivat toiminnan valmistelussa haasteita (työmäärä suhteessa aikaan).- Tieto- ja taitoperustan omaksuminen ilman pohjaopintoja oli haasteellista.- Lapsiryhmän suuri koko vaikutti toiminnan järjestämismahdollisuuksiin ja tavoitteiden asettamiseen.
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none">- Oppimateriaalien jatkokehittäminen.- Koulutuksen lisääminen.- Kasvatuskumppanuuden kehittäminen.	<p>UHAT</p> <ul style="list-style-type: none">- Mediakasvatuksen rooli varhaiskasvattajien koulutuksessa on vakiintumaton.- Mediakasvatuksen taitavia varhaiskasvattajia on harvassa.- Kunnat eivät välttämättä tunnusta mediakasvatuksen roolia varhaiskasvatuksessa- Lapsilla ei ole tasapuolisia mahdollisuuksia saada mediakasvatusta.